
HET LAND VAN NEVELE

Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring

december 1995

jaargang XXVI

aflevering 4

Afgiftekantoor 9850 Nevele

HET LAND VAN NEVELE

**Driemaandelijks heemkundig tijdschrift voor
Bachte-Maria-Leerne, Hansbeke, Landegem, Lotenhulle,
Meigem, Merendree, Nevele, Poeke, Poesele,
Sint-Martens-Leerne, Vinkt, Vosselare en Zeveren.**

Lidgeld 1995

500 fr. (+ 100 fr. buitenland) over te schrijven op
rekening 000-0627981-03 of 290-7431460-20 van
"Het Land van Nevele" v.z.w., Beentjesstraat 24, 9850 Poesele

Steunend lid 1995

vanaf 1.000 fr.

Redactieraad

A.BOLLAERT - K.DE GROOTE - L.DE RUYCK - J.LUYSSAERT -
A.MARTENS - A.STROBBE

Eindredactie

J.LUYSSAERT, Veldestraat 26, 9850 Merendree

Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

Gedrukt in de Beschutte Werkplaats "Nevelland" te Nevele.

Bij de kaffoto: Poesele 1945: de versierde houten windmolen tijdens de Donatusprocessie.

HET LAND VAN NEVELE

december 1995

jaargang XXVI

aflevering 4

Verantwoordelijke uitgever: J. LUYSSAERT, Veldestraat 26, 9850 Merendree

INHOUD

A. BOLLAERT, Poesele's schoonste dag	253
A. BOLLAERT, Uit het oude fotoalbum: "Kloppers" te Sint-Martens-Lerne, midden de jaren '20	287
S. DE GROOTE, De heren en vrouwen van Nevele	289
A. MARTENS, Volksmissies te Hansbeke	305
M. MICHIELS, 50 jaar geleden: Oorlogsbelevissen van Marcel Michiels - Deel 4	316
Verslagen	344

POESELE'S SCHOONSTE DAG

Op de tweede zondag van juli, vijftig jaar geleden, trok de eerste Donatusprocessie door de straten van Poesele. Via Poekestraat, Molenweg, Bredeweg en Beentjesstraat werd opnieuw de kerk bereikt waar de talrijk opgekomen bedevaarders zich lieten zegenen met de relikwie van de heilige.

In onze opzoekingen naar de verering van de heilige Donatus vonden we nergens een plaats terug waar de donderheilige na de Tweede Wereldoorlog nog zo intens gevierd werd als te Poesele. Het was dan ook met een zekere trots dat de toenmalige pastoor E.H. Albert Roegiers de tweede zondag van juli "Poesele's schoonste dag" noemde.

De Donatusverering

De Donatuslegende

Volgens de overlevering was Donatus de enige zoon van de Romeinse legeraanvoerder Faustus en zijn echtgenote Flaminia. Hij kreeg een strenge opvoeding en werd onderwezen door de beste leermeesters van zijn tijd om hem toe te laten een functie uit te oefenen overeenkomstig de status van zijn familie. Na het overlijden van zijn vader werd hij, nauwelijks 16 jaar, ingelijfd in het Romeins leger bij de *Militinen*, een legerkorps dat vooral uit Christenen bestond. Door zijn moed en dapperheid werd hij al gauw bevelhebber van deze troepen.

Op een keer, toen Kelten en Vandalen voor de poorten van Rome stonden, heerste er een ondraaglijke hitte. De nederlaag van de Romeinen was nabij toen Donatus zich in gebed tot zijn God richtte en even later zijn smeekbede verhoord zag. Op de Romeinse troepen viel een verkwikkende regen, terwijl de belagers geteisterd werden door een hels onweer. Door dit wonder vatten de Romeinen weer moed en verpletterden hun tegenstanders.

De keizer, die zeer ingenomen was met deze verrassende overwinning liet het verhaal van de strijd op een zuil uitbeelden die thans nog gekend is als de zuil van Marcus-Aurelius.

Enige tijd later viel Donatus, die de gelofte van kuisheid en zuiverheid tegenover God had afgelegd, in ongenade toen hij de amoureuze voorstellen

Schilderij van de H. Donatus met Poesele-kerk en de pastorie
gepenseeld door de Gentse Academiedirecteur Scheirs (1860)

van het nictje van de keizer afwees en weigerde een offer te brengen aan de god Jupiter. Hij werd ter dood veroordeeld en onthoofd.

Zijn moeder ging zijn lichaam ophalen, liet het balsemen en overbrengen naar de catacomben van de heilige Agnes. Kort daarop stierf ook de deugdzame Flaminia en vervoegde haar martelaar in de hemel.

Dit verhaal werd tot aan het eind van de 18e eeuw als waarheid naar voor gebracht. Vanaf de 19e eeuw is men echter voorzichtiger als het gaat om de levensgeschiedenis van de donderheilige. Men geeft toe dat men in de kerkelijke gedenkschriften weinig over deze Donatus terugvindt.

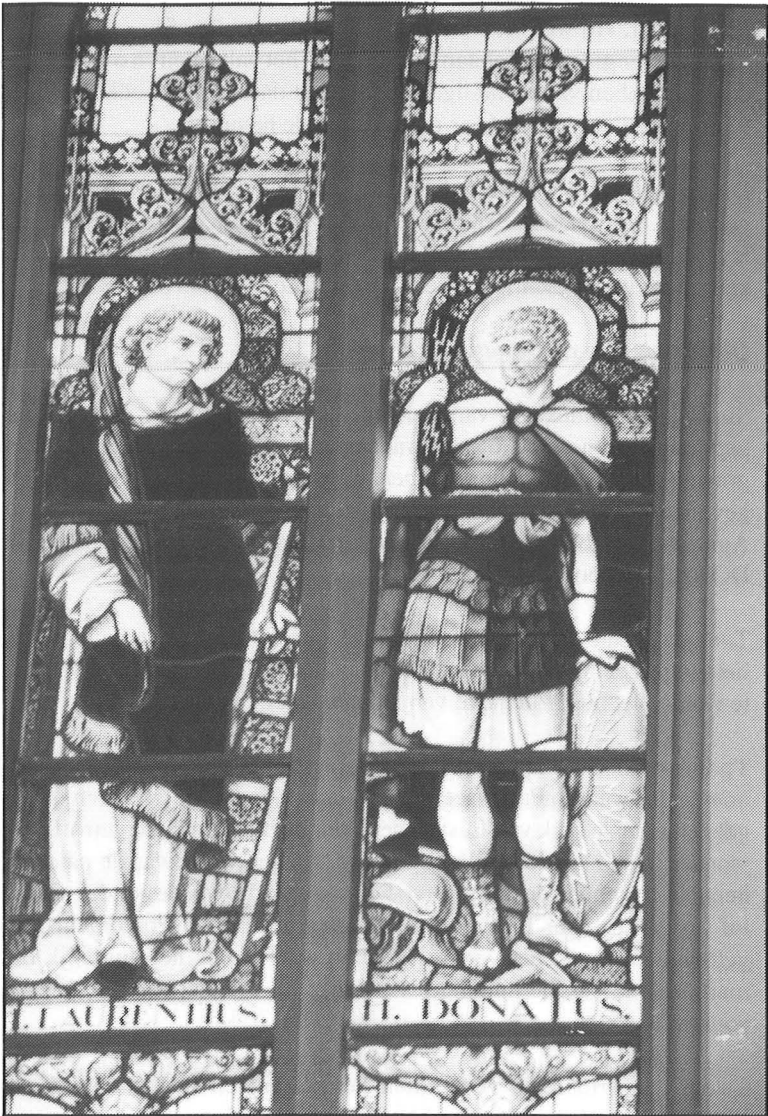
Oorsprong van de Donatusverering

Sinds de herontdekking van de Romeinse catacomben in 1578 werden deze begraafplaatsen een grote leverancier aan relikwieën. Daar op de meeste graven geen namen voorkwamen werd aan de stoffelijke resten van de gevonden martelaren een naam gegeven. Zo werden in 1649 in de St.-Agnescatacomben de stoffelijke resten ontdekt van een martelaar die men DONATUS doopte.

Toen de Jezuïeten van Münstereifel (Duitsland) in 1652 een nieuw college lieten oprichten, kregen zij, door tussenkomst van de generaal van hun orde te Rome, het heilig lichaam van Donatus toegewezen.

Tijdens de laatste etappe van het transport van de relikwieën barstte een hevig onweer los waarbij Pater Heerde, die belast was met de overbrenging van het gebeente, in de kerk van Euskirchen door de bliksem werd getroffen. Als bij wonder raakte hij slechts licht gewond. Na een week was de pater volledig hersteld en konden de relikwieën (het was toen de tweede zondag van juli) vol lof en luister naar hun eindbestemming worden overgebracht. Voor de gelovigen die van het voorval getuige waren, was het duidelijk dat deze martelaar de beschermheilige was tegen de schadelijke gevolgen van de natuurelementen.

Latere gebeurtenissen versterkten het betrouwen in Donatus. Zo bleven Münstereifel en omgeving in 1685 gespaard toen opeenvolgende onweders de oogst in de ganse omgeving vernielden. In 1700 brak brand uit in het Jezuïetencollege. Toen de paters de relikwieën van de heilige bij de vuurhaard

Glasraam van de H.Laurentius en de H.Donatus in het kerkkoor

brachten, draaide de wind en doofde het vuur vanzelf. Nog enkele jaren later, in 1709, werd door het aanroepen van de heilige een ramp vermeden wanneer een hevige brand de gehele stad dreigde in de as te leggen.

Opvallend is ook de gelijkkluidendheid van de naam Donatus met deze van de Germaanse dondergod Donar, zodat we gerust kunnen stellen dat onze donderheilige de gekerstende Donar is geworden.

Verspreiding van de Donatusverering

Het Jezuitenklooster te Münstereifel werd overstelpt met aanvragen om relikwieën. Het ging zo ver dat het voor de Jezuiten niet meer mogelijk was hieraan te voldoen uit vrees dat hun voorraad uitgeput zou raken. Om toch aan de toenemende vraag te voldoen, werd een tweede catacombenmartelaar Donatus gedoopt en werden zijn stoffelijke resten over diverse bisdommen verspreid.

Het klooster van de paters Kapucijnen te Aarlen, waar de paters na jarenlang aandringen een stuk van het originele gebeente hadden ontvangen, werd tijdens de 18e eeuw het belangrijkste Donatusbedevaartsoord. Het waren vooral die Kapucijnen die ervoor zorgden dat de Donatusdevotie doordrong tot in het kleinste gehucht van Vlaanderen, Frans-Vlaanderen, Wallonië en het Groot-Hertogdom Luxemburg.

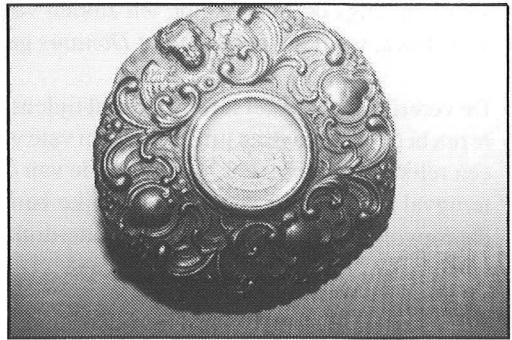
In het Groot-Hertogdom bestond tussen de parochies een zekere solidariteit om een deeltje van zijn relikwie af te staan aan een andere parochie. Toen in het midden van vorige eeuw Luxemburgse emigranten een nederzetting stichtten langs de Mississippi, ten zuiden van Dubuque in de Amerikaanse staat Iowa, werd het dorpje *Saint Donatus* genoemd.

De verering had een eerste hoogtepunt tijdens de 18e eeuw. Overal in Europa rezen bedevaartplaatsen uit de grond en vele vorstenhoven vroegen en kregen een relikwie als geschenk. Op het einde van die eeuw kende de verering een terugval veroorzaakt door de kerkelijke bemoeienissen van Jozef II en de daaropvolgende Franse godsdienstonderdrukking.

Midden de 19e eeuw (aardappelplagen, vernielde oogsten door zomerse onweders, hongersnood) was er een heropleving van de devotie in België,

Beeld van de H.Donatus

Relikwie van de H.Donatus

Nederland en Luxemburg welke gepaard ging met de (her)oprichting van diverse broederschappen. De vernieling van de parochiekerken tijdens de Eerste Wereldoorlog, vooral dan in West-Vlaanderen, betekende echter het einde van heel wat Donatusvereringen.

Nog andere factoren hebben de Donatusdevotie in negatieve zin beïnvloed, zoals de opkomst van de brandverzekeringen, het verzwakken van de godsdienstzin en de invloed van het onderwijs op de ontwikkeling van de mensen voor wie een blikseminslag niet langer een onverklaarbaar verschijnsel bleef zodat de aanwezigheid van een bovennatuurlijke beïnvloeding werd afgezwakt. Dit belette echter niet dat tijdens de Tweede Wereldoorlog zich op enkele plaatsen een nieuwe heropflakking voordeed, vooral nadat de heilige als beschermer werd aangesteld tegen de verschrikkelijke gevolgen van de luchtbombardementen.

Slechts weinig parochiekerken hebben de donderheilige als liturgisch patroon. Dit is gemakkelijk te verklaren gezien de heilige pas in de tweede helft van de 17e eeuw ten tonele verscheen. In Wallonië zijn er een zestal, in Vlaanderen één, nl. de kerk op de wijk Dorne in de Limburgse gemeente Opoeteren. Ze werd opgericht in 1923.

Toch zijn nog enkele bedevaartplaatsen overeind gebleven, zij het dan vooral met de hulp van het verenigingsleven, zoals in het Brabantse Wersbeek waar sinds 1685 nog jaarlijks een Donatusomweg uitgaat; in de provincie Antwerpen hebben we de parochie Westmeerbeek, in Henegouwen de (vroegere Vlaamse) parochie Rozenaken (Russignies) en in Oost-Vlaanderen Etikhove en Poesele. In West-Vlaanderen waar men eertijds op een zeventigtal plaatsen Donatus kon eren, vonden we geen enkel spoor meer van een actieve verering terug.

Iconografie van de heilige

De heilige wordt afgebeeld als een Romeins soldaat met in zijn hand, of in zijn nabijheid, de martelaarspalm en op de achtergrond enkele bliksemflitsen. Dikwijls draagt hij ook een rode martelaarsmantel en houdt hij de bliksem in zijn hand.

E.H. Albert Roegiers, pastoor te Poesele van 1941 tot 1949

Omtrent de afbeelding van de heilige ontstond heel wat verwarring. Het meest wordt hij verwisseld met de heilige Donatus, bisschop van Arezzo, die gevierd wordt op 7 augustus of met de heilige Donatianus, bisschop van Reims, wiens heilige resten in de 9e eeuw naar Brugge werden overgebracht.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat op sommige plaatsen onze donderheilige als een bisschop wordt afgebeeld i.p.v. een Romeins soldaat. Op de meeste plaatsen werd de verwarring ontdekt en rechtgezet maar zelfs onze meest vermaarde heiligenkenners laten zich hier nog regelmatig verrassen.

De Donatusverering te Poesele

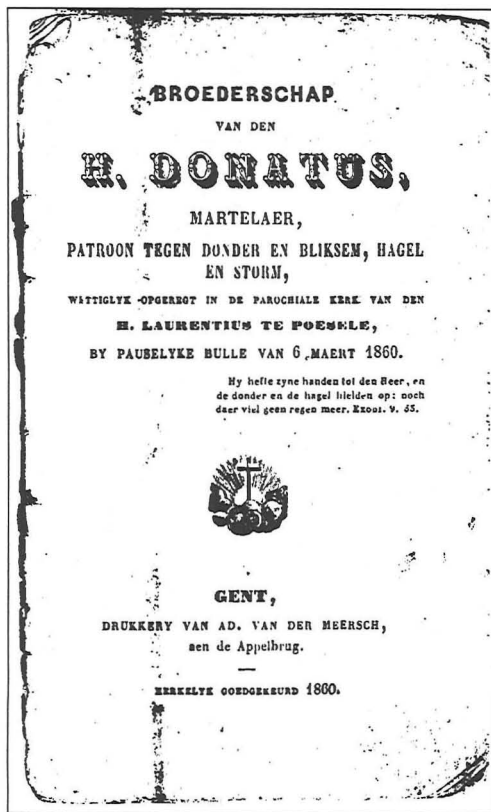
Ontstaan van de Donatusverering

Klassieke voorvallen die op andere plaatsen een ontluikende Donatusdevotie tot gevolg hadden, zoals een blikseminslag in de kerk, het doodbliksemen van een persoon, een overstroming, de verwoesting van de gewassen door hagel enz. zijn ons te Poesele niet bekend.

Het is ons wel opgevallen dat P.R. Janssens in zijn volkskundige studie *Het oude verweer tegen hagel, donder en bliksem* aanhaalt dat de heilige Laurentius (patroon der Poeselse parochiekerk en er van oudsher vereerd) gediend werd tegen het inwendig vliegend vuur der koortsen alsook tegen brand (huiduitslag) en... blikseminslag. Toeval of niet, maar West-Vlaanderen, de provincie waar Laurentius van een record aantal kerken de liturgische patroon is, werd ook de regio waar de Donatusdevotie het meest verspreid was. Dit zou er kunnen op wijzen dat, wat betreft het volkse verweer tegen donder en bliksem, de Laurentiusdevotie het op een zeker moment heeft moeten afleggen tegen de nieuwe populairdere volksheilige Donatus.

Bewijzen dat de verering te Poesele zou zijn binnengebracht door de paters Kapucijnen zijn er niet. Deze paters kwamen in de vorige eeuw wel te Poesele prediken, maar zij deden dat nog in tientallen andere parochies, waaronder alle parochies uit onze directe omgeving. Het is echter niet uitgesloten dat zij hier meer gehoor vonden dan elders.

Bovenstaande redenen kunnen een aanleiding zijn geweest maar de wenk om een broederschap in het landelijke Poesele op te richten werd vermoedelijk

Eerste bladzijde van het devotieboekje uit 1860

Voorzijde kaft van het devotieboekje van 1906

gegeven door bisschop Louis Joseph Delebecque (1796-1864) die in de oprichting van broederschappen een hulpmiddel zag om een religieuze heropbloei te bewerkstelligen. Met pastoor Piron vond hij hierbij in Poesele een ideale bondgenoot, ook al was Poesele, wat het aantal broederschappen betreft in deze periode, zeker niet slecht bedeed (1). In gans de streek ten westen van Gent bestond echter geen enkele Donatusverering dus kon de donderheilige zonder problemen vanaf nu de H.Laurentius, patroonheilige van de kerk, bijstaan als beschermer tegen het uitwendig vuur.

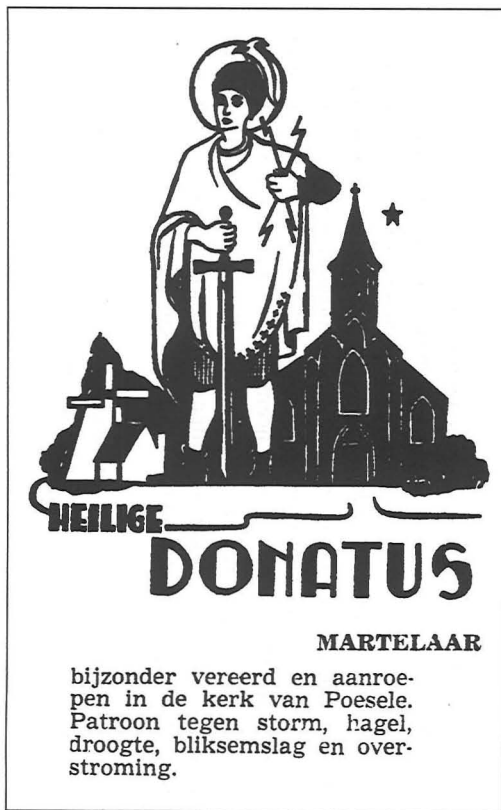
E.H. Piron

Franciscus Ludovicus Piron werd op 16 mei 1799 te Dendermonde geboren als zoon van Henri Joseph en Margareta Krantz. Hij werd priester gewijd in 1822 en werd op 6 februari 1823 aangesteld als onderpastoor te Wetteren. Op 18 februari 1824 werd hij onderpastoor in de St.-Pietersparochie te Ieper en hetzelfde jaar verhuisde hij in dezelfde hoedanigheid naar Eksaarde.

Op 17 september 1831 werd hij pastoor benoemd te Sint-Maria-Lerne. Hij bleef in deze functie tot 29 september 1849, dag waarop hij directeur benoemd werd van het Sint-Vincentiusinstituut te Deinze. Hij werd de eerste full-time directeur van het instituut. In de jaren daarvoor was dit ambt steeds waargenomen door de deken van Deinze.

M.De Meulemeester schreef in zijn *Geschiedenis der Zusters van St.-Vincentius te Deinze* over hem: *De vier jaren bestuur van eerwaarden Vader Piron zijn bovenal gekenmerkt door een aanhoudend streven naar versterking van het inwendig leven bij religieuzen en kinderen.* We vonden dit streven o.a. terug in het schoolreglement dat hij opstelde voor het instituut, in het Frans weliswaar, waarin het beoefenen der godsdienstoefeningen het grootste aantal bladzijden in beslag neemt. Van zijn hand is ook het werkje *Manuel de Persévérance, dédié aux élèves du Pensionat de St.-Vincent-de-Paul à D...*, welke als anonieme uitgave verscheen in 1851, en voor de jongeren had hij ook nog een gebedenboekje samengesteld.

Zijn godsdienstijver werd verder geaccentueerd door de oprichting van drie broederschappen in de kapel van het instituut (2).

Bidprentje H.Donatus (1960)

Bidprentje H.Donatus (1944)

Tenslotte liet hij in 1854 te Gent het *Ceremonieboek of plechtigheden in de Kleeding en in het Profes der Zusters van het klooster van den H. Vincentius à Paulo te Deynze. Opgeregt den 27 February 1838* drukken.

Hetzelfde jaar, op 5 oktober 1854 werd hij als pastoor te Poesele aangesteld. Hij zou hier bijna 14 jaar verblijven. Omwille van zijn gezondheidstoestand (moeilijkheden bij het marcheren) vroeg hij op 26 april 1864 aan de bisschop om op rust gesteld te worden. Deze toelating werd hem pas 4 jaar later verleend. Op 7 september 1868 nam hij ontslag en vestigde zich te Nevele waar hij op 17 februari 1872 overleed.

Uit zijn verwezenlijkingen te Deinze blijkt duidelijk zijn godsdienstijver en zijn betrachting om de tekorten die hij ervaarde in de godsdienstbeleving van de gelovigen op te vangen door hen iets in de plaats te stellen zoals een broederschap of handleiding precies zoals zijn bisschop het zo graag wilde.

Oprichting van de Donatusbroederschap

Op 6 maart 1860 werd bij pauselijke bulle de broederschap van de heilige Donatus, martelaar, patroon tegen donder en bliksem, hagel en storm, in de parochiale kerk van de heilige Laurentius te Poesele opgericht. Zo wordt ons verteld op de eerste bladzijde van het 24 bladzijden tellend devotieboekje dat met kerkelijke goedkeuring van 2 februari van hetzelfde jaar werd uitgegeven. Het werd gedrukt bij Ad. Van der Meersch aan de Appelbrug te Gent en voorzien van een kartonnen kaftje zonder afbeeldingen. De naam van de samensteller is niet vermeld, doch met hetgeen we weten over zijn prestaties als directeur van het St.-Vincentiusinstituut te Deinze zijn we ervan overtuigd dat E.H. Piron de samensteller van deze uitgave is geweest.

Het boekje (145 mm x 87 mm) vertelt ons de legende van de heilige en het verhaal van de overbrenging van zijn relikwieën. Verder een opsomming van de regels van de broederschap, een oefening om de H. Donatus te eren, de litanie van de donderheilige, samen met enkele gebeden die men het best bidt tijdens een onweer.

Met de uitgave van dit devotieboekje is het duidelijk dat E.H. Piron verder mikte dan alleen de Poeselse gelovigen. Op blz. 9 wordt dit trouwens duidelijk gezegd *Dat de kristenen van dees en omliggende Parochien dezelfde dan*

Sedert 6 Maart 1860, bij Pauselijke bulle van Z. H. Paus Pius IX, bestaat te Poesele het Broederschap van den H. Donatus.

Men kan zich laten inschrijven tegen 1 fr. ten jare, hetzij in de sakristij der Parochiale Kerk te Poesele, hetzij bij een plaatselijke tjeraar.

Op 2e Zondag wordt telken jare het Feest van het Broederschap zeer luisterrijk gevierd te Poesele. Bij de namiddagplechtigheid doortrekt een heerlijke processie ter eere van den H. Donatus de straten.

De leden kunnen op dien dag een volle aflaat verdienen op de gewone voorwaarden. Een gedeeltelijke aflaat van 7 jaren en 7 maal 40 dagen is vergund op den 2e Zondag der maanden April, Mei, Juni en Augustus, mits ten minste met leedwezen over zijne zonden de Kerk van het Broederschap te bezoeken en daar godvruchtiglijk te bidden.

Op den Maandag, volgende op de plechtigheid, wordt tot zieleliefenis der overleden leden van het Broederschap een solemneel jaargetijde gecelebreerd.

Ieder maand wordt eene plechtige H. Mis gezongen voor de levende en overledene leden van het Broederschap.

LITANIE
van den
HEILIGEN DONATUS
MARTELAAR

Bijzonderlijk vereerd en aanroepen in de
Parochiale Kerk van **POESELE**.

PATROON tegen donder, bliksem, hagel en storm

Heer, ontferm u onzer.
Christus, ontferm u onzer.
Heer, ontferm u onzer.
Christus, hoor ons.
Christus, verhoor ons.
God hemelsche Vader, ontferm u onzer.
God Zoon, Verlosser der wereld, ontferm u onzer.
God H. Geest, ontferm u onzer.
H. Drievuldigheid één God, ontferm u onzer.
H. Maagd Maria,
Moeder van Bermhertigheid,
Toevlucht, hulpe en troost der Christenen,
Alle HH. Engelen en Aartsengelen,
Alle HH. Patriarchen en Profeten,
Alle HH. Apostelen en Discipelen van Christus,
Alle HH. Martelaars en Martelaressen,
Alle HH. Bisschoppen, Leersaars en Beljders,
Alle HH. Priesters, Monniken en Eremijten,
Alle HH. Maagden en Weduwen,
Alle gelukzalige Inwoners des Hemels,
H. Donatus, onze Beschermmer,
Uitverkorene Martelaar van Christus,
Die om uwe belofte van de zuiverheid te bewaren, de Marteldood hebt onderstaan,
Die over de wereld, den duivel en het vleesch zoo glorierijk hebt gezegpraald,

BID VOOR ONE.

komen eeren met een vast betrouwen in het groot vermogen van dezen H.Martelaer.

De regels van de broederschap

Het voorzitterschap van de broederschap, onder het oppergezag van de bisschop van Gent, werd waargenomen door de pastoor. Hij werd hierbij bijgestaan door de ontvanger van de kerkfabriek. Elk jaar, op de eerste zondag van april, werden de rekeningen aan de kerkraad voorgelegd. Wie toetrad tot de broederschap betaalde 10 centiemen inschrijvingsgeld en jaarlijks nog eens 10 centiemen in de maand juli.

Op de maandag, na de tweede zondag van juli, werd een jaargetijde gezongen voor de zielen van de afgestorven leden. Devotieboekjes en allerhande religieuze voorwerpen werden door de pastoor gewijd en verspreid nadat ze de relikwie van de heilige hadden aangeraakt.

Door de pauselijke bulle werden aan de leden, onder bepaalde voorwaarden, ook aflaten verleend. Zo bekwam men een volle aflaat op de dag van de inschrijving in de broederschap, tijdens het stervensuur en op de tweede zondag van juli en de zeven daaropvolgende dagen wanneer men bad voor de eendracht onder de christelijke prinsen, de uitroeiing der ketterijen en de verheffing van de H.Kerk. Weliswaar nadat men had gebiecht of een waar berouw betoond en het heilig sacrament had ontvangen.

Een aflaat van zeven jaar en zeven maal veertig dagen kon men bekomen op de tweede zondag van de maanden april, mei, juni en augustus als men op een van deze dagen in de kerk kwam bidden. Tevens bestond de mogelijkheid zich op deze zondagen te laten zegenen met de relikwieën van de heilige.

Een aflaat van zestig dagen bekwam men elke keer men het misoffer bijwoonde in de kerk van Poesele of een der processies volgde of in gelijk welke omstandigheden het H.Sacrament vergezelde, enz.

Groei en verval van de Donatusdevotie

Graag hadden we de evolutie gevolgd van het ledenaantal van de broederschap sinds haar oprichting. Dit zou het ons mogelijk gemaakt hebben een

“Poesele’s schoonste dag”, foto uit 1945 genomen in de Beentjesstraat.

Het rustaltaar op de molenberg in 1945.
Deze foto stond op de propagandafoldertjes
afgedrukt die in 1946 en 1947 werden verspreid.

nauwkeurig beeld te vormen van de Donatusdevotie in Poesele en de omliggende gemeenten. Spijtig genoeg zijn de verslagboeken van de broederschap niet meer voorhanden. Een belangrijk deel van het kerkarchief werd vernield tijdens de Eerste Wereldoorlog wanneer de sacristie van de pastoor zwaar werd beschadigd. Het laatste verslagboek dat liep tot 1972 is echter ook onvindbaar zodat we ons moeten beperken tot een beschrijving gebaseerd op mondelinge of schaarse schriftelijke getuigenissen.

De Potter en Broeckaert, de auteurs van de Oostvlaamse dorpsmonografieën, vermelden in hun *Geschiedenis van Poesele (1868)* dat de broederschap 627 leden telde in 1867 (Poesele telde toen 666 inwoners), waarvan een groot deel moet afkomstig geweest zijn van buiten de parochie.

Met de installatie van de broederschap werd de donderheilige verheven tot tweede patroon van de Poeselse parochiekerk. Een schilderij van Donatus, geborsteld door de Gentse academiedirecteur Scheirs, werd rechts vooraan in de kerk boven het St.-Jozefaltaar bevestigd. Tegenwoordig hangt het recht-over de zijingangsdeur, langs wat in de volksmond de mannenkant wordt genoemd.

Op één van de glasramen in het koor prijkt de afbeelding van de heilige naast die van de H.Laurentius, patroonheilige van de Poeselse parochiekerk. Later kreeg hij ook nog een beeld in de kerk zodat de H.Donatus nu nog steeds op drie verschillende manieren in de Poeselse kerk is afgebeeld.

In 1868 laat E.H. Piron zich vervangen door E.H. Cruyl, die op zijn beurt in 1877 wordt opgevolgd door E.H. Vallez. Over deze periode is weinig geweten, maar niets wijst erop dat de Donatusverering een spectaculaire terugval zou hebben gekend.

E.H. Deroo, die in 1905 E.H. Vallez opvolgde, liet in 1906 een nieuw devotieboekje (133 mm x 87 mm) drukken bij J.B.D. Hemelsoet, boekdrukker op de St.-Baafsplaats 22 te Gent. Dezelfde tekst van het eerste boekje werd overgenomen maar het aantal bladzijden werd teruggebracht van 24 tot 16 door het aanwenden van een kleiner lettertype en het verkleinen van de ruimtes tussen de regels onderling.

Parallel met hetgeen gebeurde in West-Vlaanderen, werd de periode na de Eerste Wereldoorlog een dieptepunt voor de Poeselse Donatusverering. Toch

1945: Marcel De Witte als Donatus en Georges Deolet als begeleider
bij de aanvang van de processie in de Poekestraat en
bij de aankomst aan de molenberg

bleef de verering bekend buiten de parochiegrenzen, want in zijn studie *Kerkpatronen en bedevaartplaatsen in Vlaanderen* vermeldt de volkskundige A.H. Van Dyck in 1937 twee Donatusbedevaartplaatsen in Oost-Vlaanderen, m.n. Etikhove en Poesele. Jos Vermeulen die een gelijkaardige studie publiceerde in 1942 vermeldt dezelfde plaatsen doch noemt hier verkeerdelijk St.-Donaas, patroon van het bisdom Brugge.

Het zou duren tot 1942 eer de devotie tot de donderheilige opnieuw van de grond kwam. Eén persoon was hiervoor verantwoordelijk, namelijk E.H. Albertus Roegiers, die in 1941 de overleden populaire volkspastoor E.H. Amatus Moens opvolgde.

Poesele's schoonste dag

E.H. Albert Roegiers was, op zijn zachtst uitgedrukt, een doordrijver wat kerkelijke aangelegenheden betrof. In een mum van tijd lukte het hem tientallen ijveraarsters in te schakelen die in Poesele en de omliggende gemeenten van huis tot huis het lidgeld van de vernieuwde broederschap gingen ophalen. Dat was nu bepaald op één frank. Hij liet een vouwblaadje drukken met de litanie van de donderheilige en op de rugzijde de toetredingsvoorwaarden tot de broederschap.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog waren processies door de bezetter verboden; toch ging op de tweede zondag van juli 1942, een eerste Poeselse Donatusprocessie uit, weliswaar beperkt tot een rondgang rond de kerk. De volgende jaren werd een altaar opgericht op de weide van Maurice Deolet, in de onmiddellijke omgeving van de kerk, waar tot slot van de Donatusverering een plechtig lof in openlucht werd opgedragen.

Het volgende jaar waren reeds 40 ijveraarsters klaargestoomd die samen op hun respectievelijke parochies een paar duizend leden hadden aangeworven. De viering van 1944 betekende een eerste hoogtepunt. 42 ijveraarsters uit 23 parochies zorgden ervoor dat het ledenaantal van de broederschap de kaap van de 10.000 overschreed. Slechts één vijfde van de aanwezige bedevaarders kon een zit- of staanplaats bemachtigen in de kerk, waar voor de ijveraarsters plaatsen waren voorbehouden. Na de plechtigheden werd aan de leden van de H.Hartbond die instonden voor de orde en de tucht en aan de ijveraarsters een

Een deel van het Poesels zangkoor in 1946 vóór de aanvang van de processie.
V.l.n.r.: Aloïs Deolet, Firmin Deolet, Julien Vlaemynck, Gabrielle Mortier,
Irma De Nobele, Anna De Waele, Maria Mestdach, Andrea Van Pamel,
Hedwige De Mulder, Eulalie Deolet, Mariette Lievens, Maria Coen, Maria
Van de Walle (Beentjesstraat), Diane Van Lerberghe, Imelda De Waele,
Germaine De Paepe, Maria De Mulder, Maria Van de Walle (Veldeken),
Bertha Haerts.

koffietafel aangeboden in de pastorie. Later verhuisde deze gewoonte naar de schoollokalen van de meisjesschool naast de pastorie.

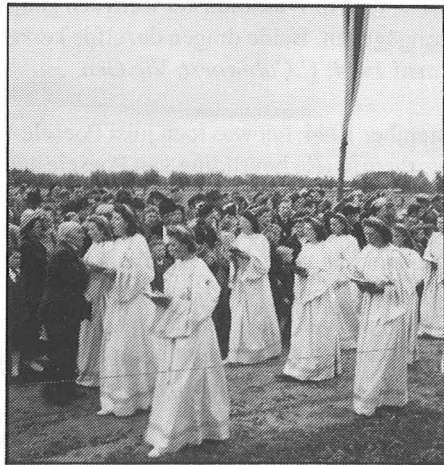
E.P. De Mindere, minderbroeder, schreef de tekst van een loflied (zie bijlage) in zes strofen, dat gezongen werd op de zangwijze van de hymne van de Advent. Vanaf 1941 werd Donatus in de grote steden vereerd als beschermer tegen de luchtbombardementen. In Poesele nam men deze bijkomende bevoegdheid ook over en de jonge Gentse kunstenaar Willy Schoon kreeg de opdracht een bidprentje te ontwerpen waarop de oude en de nieuwe bevoegdheden van de heilige duidelijk moesten tot uiting komen. Het werd één van de merkwaardigste bidprentjes die ooit van de H. Donatus werden uitgegeven.

Rechts onderaan het prentje ziet men de kerk van Poesele, enkele bomen, een huis en een windmolen. De twee huisjes met trapgevels en de twee kerktorens, links van de heilige, stellen een stad voor. De donderheilige staat centraal vooraan met achter hem, hoog in de lucht, een bommenwerper die zijn dodelijke vracht dropt. De afbeelding van een bommenwerper komt niet alleen voor te Poesele. Ook te Waasmunster werd een gelijkaardig prentje (in vierkleurendruk) uitgegeven. Beide dragen dezelfde kerkelijke goedkeuring *Imprimatur 14 Martii 1944, C. Calewaert, Vic. Gen.*

Op zaterdag 9 september 1944, het was toen juist Poesele-kermis, kwam een groep weerstanders de officiële bevrijding van Poesele aan pastoor Roegiers mededelen op de pastorie. De bevrijding gebeurde zonder slag of stoot. Hierin zag pastoor Roegiers een teken van de tussenkomst van de H. Donatus en tijdens de plechtige dankmis voor de bevrijding, op 27 september, liet hij in de weelderig versierde kerk het beeld van de heilige Donatus boven het hoofdaltaar plaatsen, omheven met bloemen, planten en lichten. De bemiddeling van de heilige werd afgesmeekt voor een spoedige en gezonde terugkeer van de weggevoerde Poeselaars (Marcel Cornelis, Marcel De Witte en Gerard en Maurice Robijt).

De belangstelling voor de heilige Donatus bleef toenemen in die mate dat in juli 1945 de broederschap 12.000 leden telde. Het aantal ijveraarsters was ondertussen opgeklommen tot 45.

De viering van zondag 8 juli 1945, in het teken van de V-dag, betekende een nieuw hoogtepunt. Het 38-koppig knapenkoor van het Sint-Vincentiuscollege

De processie van 1947 was het absolute hoogtepunt van de Donatusverering te Poesele mede door de komst van Mgr. Lagae. In de omgeving van de molenberg moesten de processiegangers zich werkelijk een weg banen tussen de massa bedevaarders.

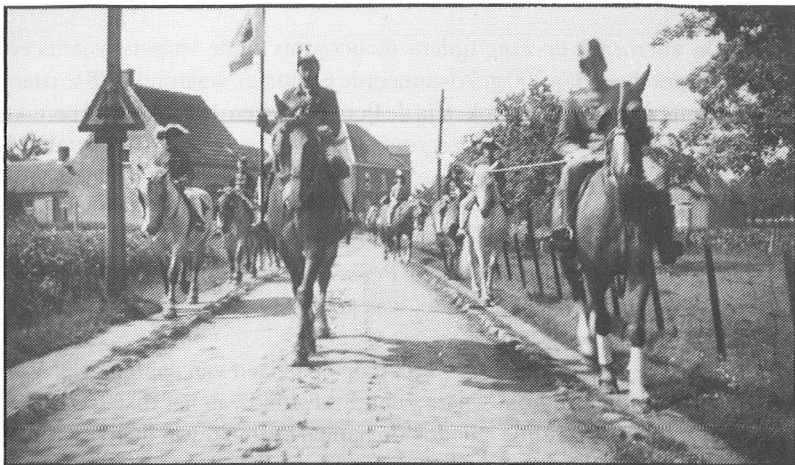
van Eeklo verzorgde de zang tijdens de hoogmis en de vespers waarna een dankstoet met meer dan 200 gekostumeerde personen, waaronder 28 te paard, door de straten van het dorp trok. Via de Poekestraat en de Molenweg bereikte men de molenberg waar een reuzegroot altaar was opgericht. Hier sprak E.P. Bavo O.F.M. de menigte toe en werd een plechtig lof gehouden. Daarna trok de kleurrijke stoet tussen de duizendkoppige menigte via Bredeweg en Beentjesstraat terug naar de kerk waar de bedevaarders zich lieten zegenen met de relikwie van de donderheilige. *Poesele's schoonste dag*, zoals pastoor Roegiers het zo graag aankondigde, was geboren.

In 1946, en ook het jaar daarop, werden op de persen van dagblad Het Volk propagandablaadjes gedrukt waarop een foto stond van het rustaltaar op de molenberg. Op de keerzijde stonden de namen vermeld van de ijveraarders waarbij men zich kon laten inschrijven in de broederschap. Tijdens de processie noteerden we voor het eerst de medewerking van de geestelijkheid van enkele naburige parochies. Zo verleende de Nevelse onderpastoor Doom zijn medewerking met een groep zangsters en was E.H. Van Laere van Landegem aanwezig met zijn knapenkoor.

Een nieuw hoogtepunt was de viering van 1947 toen het dubbele aantal bedevaarders werd geteld dan de vorige jaren. Vanuit Gent waren extra trams ingeschakeld om de massa bedevaarders naar Poesele te kunnen brengen. Deken De Pauw droeg het Allerheiligste tijdens de processie en Pater Ewald, minderbroeder, sprak de menigte toe op de molenberg waar monseigneur Lagae (titelvoerend bisschop van Tricola in het toenmalige Belgisch Kongo) geflankeerd door de 4 bazuinblazers van het belfort van Gent, de bedevaarders zegende.

Volgens ooggetuigen was deze stoet de meest indrukwekkende van alle Donatusprocessies en de meeste bedevaarders trokken van de molenberg langs de tramlijn naar de Beentjesstraat om de optocht een tweede maal te kunnen zien.

Ondertussen had Willy Schoon de opdracht gekregen een affiche te ontwerpen, die de feestdag van de heilige en de ermee gepaard gaande vieringen moest aankondigen. Dergelijke aanplakbrieven werden naar de omliggende parochies verzonden en achteraan in de kerken uitgehangen.

De processie tijdens de jaren vijftig in de Beentjesstraat tussen de tramlijn en de toenmalige Jongensschool.

Wie een functie had in de processie liet zich graag met zijn “kostuum” aan fotograferen als herinnering. De amazone is Georgette Mortier, haar vader René houdt het paard bij de teugels. De derde persoon is Achiel Goeminne die midden de jaren vijftig uitweek naar Assenede.

De feestdag van de heilige Donatus werd in 1948 voorbereid door een Triduum maar door de aanhoudende regen was de Molenweg herschapen tot een modderpoel. Het rustaltaar werd dan maar opgetimmerd aan het hof van August Coen op de hoek van de Mortierstraat en de Oude Kerkstraat. De processie trok door de Beentjesstraat en Bredeweg tot aan het huis van Baziel De Boever, rechtover de Molenweg, en keerde langs dezelfde weg terug naar het opgerichte rustaltaar en vandaar terug naar de kerk. 's Morgens was de hoogmis opgedragen door E.P. Vermeulen, saleziaan, en broer van twee ijveraarsters uit Meigem.

Toen E.H. Roegiers in 1949 werd aangesteld in Sint-Amansberg werd hij vervangen door E.H. Octaaf Smesman. Deze ingoede parochieherder had niet de organisatiezin en de arrogantie waarmee zijn voorganger bijwijlen tewerk ging om zijn doel te bereiken.

Ondanks de sterk afnemende godsdienstzin slaagde hij erin gedurende enkele jaren de processie op een degelijk peil te houden. E.H. Roegiers bleef zijn levenswerk op de voet volgen en vaardigde elk jaar het zangkoor af van zijn nieuwe parochie St.-Amansberg Oude Bareel.

In 1951 werd de processie verrast door een onweer, juist als de eersten bij de molenberg aankwamen. Dankzij de nazorg van de deelnemers bleef de schade aan de gehuurde kostuums tot een minimum beperkt. Oud-schepen August Ranson die zag dat het baldakijn, waaronder pastoor Smesman het Allerheiligste droeg, door de wateroverlast dreigde te scheuren, deed toen het voorstel om *den hemel eens af te gieten*, vandaar het gezegde dat enkele oude mensen nog kennen dat ze in Poesele ooit eens de hemel afgoten. Van deze processie werd ook verteld dat schuilende processiegangers zich tegoed deden aan krentenboterhammen die klaar stonden voor de familieleden bij bakker De Boever langs de Bredeweg en dat de Beentjesstraat toen in een ware beek was herschapen.

Ook in 1952 en 1953 was het weer niet zo best, maar in 1954, 1955 en 1956 kwamen opnieuw opvallend veel Donatusbedevaarders naar Poesele. Daarna nam de interesse geleidelijk af. De processie hield geen tussenhalte meer aan de molenberg maar ging in één ruk door tot aan het kerkplein waar het sermoeen werd gehouden. Na de zegen met het Allerheiligste werd de relikwie van de donderheilige in de kerk ter verering aangeboden.

Nog de jaren vijftig...

De processie werd steeds voorafgegaan door de veldwachter (hier Jules De Vriendt), daarna volgden een schare ruiters verkleed als edellieden of hofdames zoals hier te paard Maria De Witte geleid door Daniël Vlaemynck.

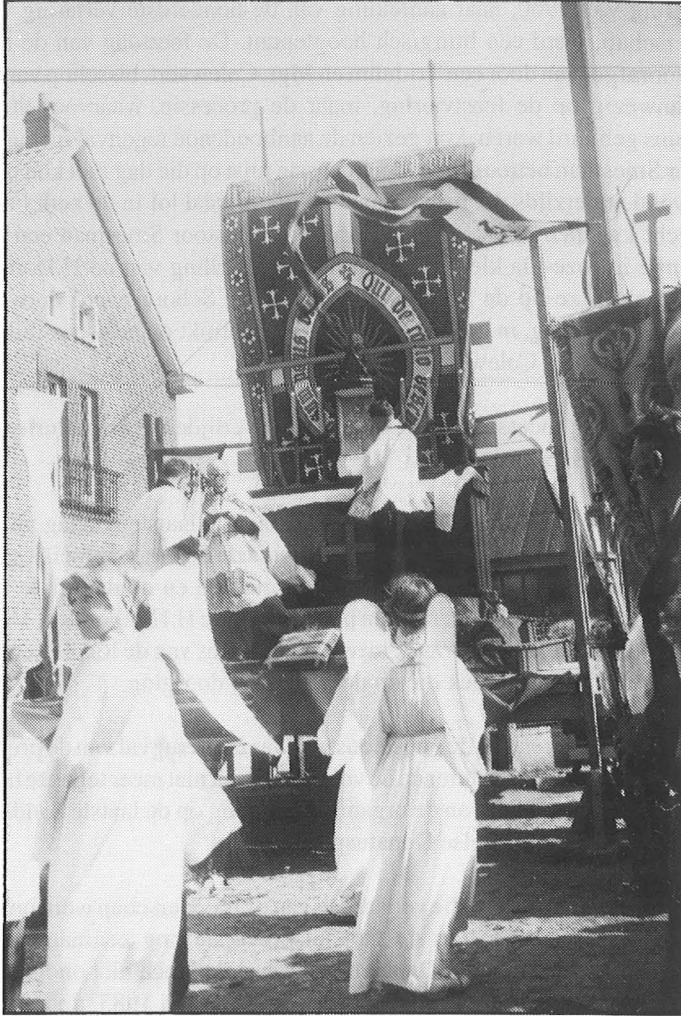
De viering van 1960, naar aanleiding van de honderdste verjaring van de broederschap, werd een liturgisch hoogtepunt. De feestdag van de heilige werd voorafgegaan door een Triduüm en Mgr. Calewaert, bisschop van Gent, was aanwezig op de feestviering, maar de processie, waarvoor 90 extra kostuums gehuurd waren, kon gezien de aanhoudende regenval niet uitgaan. Pastoor Smesman betreurde dat de processie juist op die dag niet kon uitgaan maar vond anderzijds dat het sermoen en pontificaal lof in de kerk beter tot hun recht kwamen. Bij deze gelegenheid liet pastoor Smesman een nieuw bidprentje in roze-lila kleur drukken. De voorstelling van de H. Donatus is dezelfde als deze op de affiche die door Willy Schoon werd ontworpen. Dezelfde afbeelding, in het blauw, werd ook gebruikt op een strooibiljet om de komst van Mgr. Calewaert aan te kondigen.

In 1962 ging de processie niet uit wegens het overlijden in de pastorie van de moeder van E.H. Smesman.

Vanaf 1963 werd de processie verschoven naar de laatste zondag van juni. Volgens pastoor Smesman was dit vooral omdat de E.Z. van de meisjesschool tijdens het tweede weekend van juli in retraite zijn en omdat op de laatste zondag van juni toch een pater kwam preken voor de H. Hartbonden. Volgens de man in de straat lag de oorzaak meer in het succes van de lokale kermis op de Nevelse wijk Kerrebroek die op dezelfde dag doorging.

Door het verminderen van de godsdienstzin was een terugval van de processie en de Donatusverering gedurende de volgende jaren niet meer tegen te houden en ondanks de goede wil van de organisatoren ging op de laatste zondag van juni 1972 de laatste Poeselse Donatusprocessie uit.

In het vooruitzicht van de 125e verjaardag van de broederschap werd opnieuw een poging ondernomen om de Donatusprocessie nog eenmaal te laten uitgaan, maar deze mislukte. Omdat deze verjaardag toch niet onopgemerkt voorbij zou gaan, werd op het tweede weekend van juli 1985, door toedoen van de heemkundige kring "Het Land van Nevele", een bedevaartvaantje uitgereikt aan de gelovigen die de relikwie van de donderheilige kwamen vereren. Het werd belangeloos ontworpen door de Nevelse kunstenaar Denyse Van Doosselaer. Het geheel van de Donatusviering werd afgerond tijdens het tweede weekend van september (Poesele-kermis) in de gebouwen van de vroegere vrije school met een tentoonstelling over de donderheilige en

Het rustaltaar op het dorpspleintje (1961).

We herkennen o.a. pastoor Smesman met naast hem
koster Antoine De Boever en als engeltje (dat omkijkt) Mieke Mestdach.

zijn verering in West-Europa. Bij deze gelegenheid werd ook een 72-bladzijden tellende brochure uitgegeven, samengesteld door André Bollaert die ook instond voor het samenstellen van de tentoonstelling.

“Het Land van Nevele” nam zich voor jaarlijks een nieuw bedevaartvaantje van de heilige Donatus te verspreiden om alsoo zijn steentje bij te dragen tot het instandhouden van de oude tradities en gebruiken in onze streek. Vanaf 1987 werden de vaantjes samengesteld door A.Bollaert met uitzondering van het vaantje van 1992, dat werd ontworpen door de Poeselse kunstenaar Chantal Ghekiere. Het voorlopig laatste vaantje van dit jaar herinnert eraan dat vijftig jaar geleden voor het eerst de Donatusprocessie door de straten van Poesele trok.

Thans heeft de Donatusverering in Poesele nog enkel een parochiaal karakter. Toch komen op de feestdag van de heilige nog enkele bedevaarders - hun aantal neemt echter van jaar tot jaar af - uit de omliggende parochies om zich te laten zegenen met de relikwie van de heilige.

André BOLLAERT, Poesele

Noten

- (1) Op dat ogenblik bestonden reeds te Poesele:
 - de Broederschap der Gedurige Aanbidding (1782)
 - de Broederschap van den Rozenkrans (1810)
 - de Broederschap tot Onderstand der arme kerken (1852)
 - het H.Franciscus Xaverius Genootschap
 - een congregatie voor jongens en een voor meisjes.
- (2) Volgende broederschappen werden door hem opgericht:
 - 26.05.1850: Broederschap der Gedurende Aanbidding
 - 23.02.1851: Confrerie van het Schapulier
 - 23.02.1852: Broederschap der H.Rozenkrans.

Geraadpleegde archieven en bronnen

Archief Bisdom Gent, dossier Poesele.

Archief Sint-Vincentiusinstituut Deinze.

De processie van 1963 met vooraan Erik Van Wonterghem,
achter hem v.l.n.r. Jacky Buysse, Stefaan De Backer en Dirk Cocquyt.

Archief pastorie Poesele, Liber Memorialis Ecclesiae Sti.Laurentii Poesele (1941-1973).

Fotomateriaal en mondelinge informatie voor deze bijdrage werden bekomen bij E.H. Octaaf Smesman, Maria De Mulder, Adhemar Mestdach, Maurits Broeckhove, Andrea Van Nevel, Georgette Mortier, Luc Rutsaert, Jules Van Wonterghem, Hendrik Theys en Antoine Janssens waarvoor onze oprecht dank.

Geraadpleegde literatuur

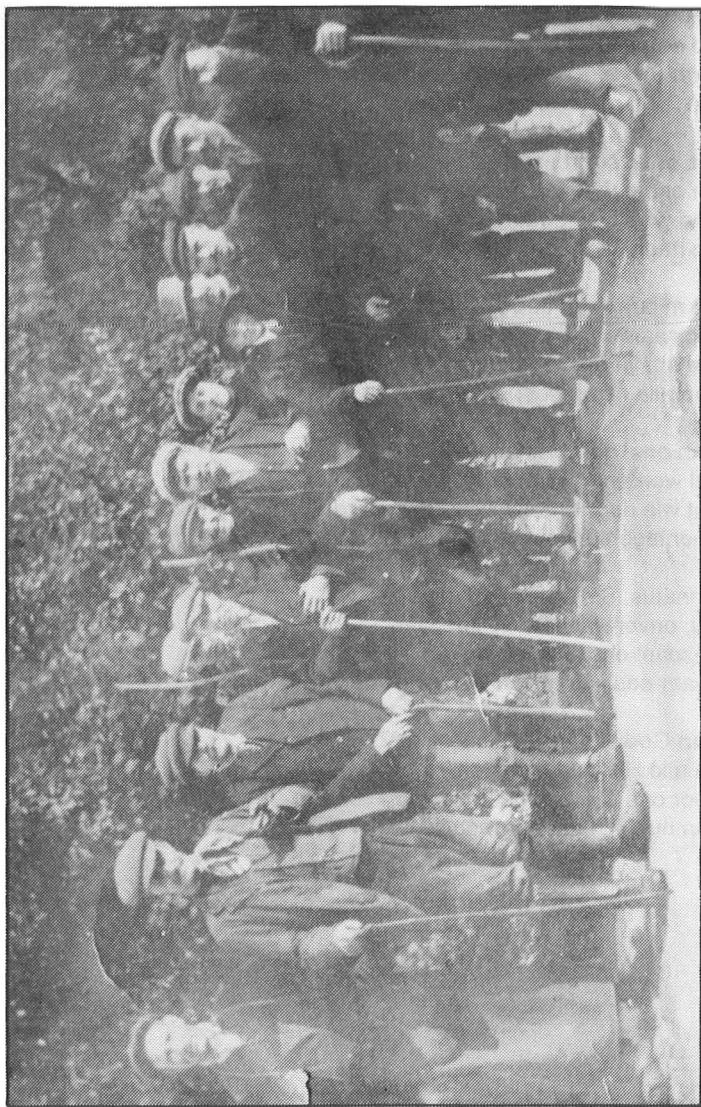
- A.BOLLAERT, *Een merkwaardig bidprentje van de H.Donatus te Poesele*, in *Het Land van Nevele*, jg. XVI (1985), afl. 2, blz. 130-134.
- A.BOLLAERT, *Een bedevaartvaantje voor Poesele*, in *Het Land van Nevele*, jg. XVI (1985), afl. 2, blz. 135-137.
- A.BOLLAERT, *De verering van de H.Donatus, de donderheilige*, Poesele, 1985, 72 blz.
- A.BOLLAERT, J.GERITS, J.L.MEULEMEESTER en L.VAN EECKHOUDT, *Bedevaartvaantjes blijven in Vlaanderen populair*, in *Ons Heem*, jg. 46 (1992), blz. 174-197.
- M.BROECKHOVE, *Devotie in het vlaamssprekend gedeelte van België tot de H.Donatus, biezonder patroon tegen schadelijke natuur- en vernielende kunstmatige luchtelementen*, in *Oostvlaamse Zanten*, jg. XXXIV (1959), nr. 2-6 en jg. XXXV (1960), nr. 1-2.
- M.ENGLISH, *De donderheilige Donatus en zijn verering in West-Vlaanderen*, in *Biekorf*, jg. 60 (1959), nr. 3, blz. 65-73, nr. 4, blz. 103-110, nr. 5, blz. 141-150.
- P.R.JANSSENS, *Het oude verweer tegen hagel, donder en bliksem*, in *Oostvlaamse Zanten*, jg. XXXII (1957), nr. 5, blz. 133-152 en nr. 6, blz. 165-178.
- J.VAN DEN HEUVEL, *Heiligenverering in het Land van Nevele*, in *Het Land van Nevele*, jg. XIV (1983), nr. 1, blz. 26-28.

Bijlage I - De lijst van de ijveraarsters uit 25 parochies in 1947.

Aalter:	Mej. De Bruyne Anna; De Buysser Anna; De Clercq Germaine; De Clercq Maria; De Fruyt Maria; Martens Elisabeth; Martens Julia; Santens Anna; Schelstraete Paula; Mevr. Thys-Vande Velde; Mej. Van den Bon Christianne; Van de Moortele Yvonne; Van Ruymbeke Georgette; Verheecke Rosa en Verhoustraete Anna.
Baarle:	Mej. Faelens Alice.
Bachte:	Mej. De Coster Zoë.
Bellem:	Mej. Lootens Maria.
Cleyt-Maldegem:	Mej. Lameire Emma en Van Hulle Anna.
Drongen:	Mej. Hanebalcke Irène.
Gottem-Grammene:	Mej. Van Steenkiste Joséma.
Gent:	Eerw. Zuster Z. De Groote, Couvent H.Begga, Klein Begijnhof.
Hansbeke:	Mej. Mortier Augusta.
Landegem:	Mej. Standaert Anny en Thooft Marie-Thérèse.
Ledeberg:	Mej. De Waegemaecker Eugénie, Zuidstraat 1.
Lootenhulle:	Mej. Sergeant Gezusters en Vermeire Maria.
Lovendegem:	Mej. De Smet Andrea.
Meigem:	Mej. Vermeulen Gezusters.
Merendree:	Mej. De Clercq Cécile.
Nevele:	Mej. De Coster Odette; De Meester Martha; De Wulf Anna; D'Haene Yvonne; Langeraert Andréa; Moens Margriet en Van Nevele Andréa.
Poeke:	Mej. De Schrijver Georgette en Strobbe Esther.
Poesele:	Mej. Buysse Alice; De Nobele Irma; De Vreese Germaine; Lievens Agnès; Van der Vennet Paula; Van Paemel Andréa.
St.-Amandsberg-Gent:	Eerw. Zuster Van der Plancken, Couvent H.Elisabeth, Groot Begijnhof.
St.-Maria-Leerne:	Mej. Van Hee Agnès.
St.-Martens-Leerne:	Mej. Verhegge Marie-Madeleine.
Vinkt:	Mej. De Wulf Agnès.
Vosselare:	Mej. Janssen Alma.
Wontergem:	Mej. Van Steenkiste Joséma.
Zeveren:	Mej. Van Laeken Madeleine.

Bijlage II - Het loflied van de H. Donatus te Poesele

- 1 Zoo vreedzaam als de Leie vloeit
en eeuwen lang de streek besproeit,
gaat uit van U een zoete kracht,
die lacht met alle helsche macht.
- 2 Als onweer erf en goed bedreigt,
en ons gebed ten hemel stijgt,
dan weert uw zwaard den bliksemstraal
en haalt Gij steeds den zegepraal.
- 3 Te midden van den wereldbrand
ontwaarden wij uw sterke hand
die ons in bangen oorlogstijd
van alle rampspoed heeft bevrijd.
- 4 Van ons, die U zijn toegewijd
zal worden nooit of nooit gezeid:
dat wie door U trouw werd gespaard,
door lagen ondank is ontaard.
- 5 Donatus, Strijder-Martelaar
Gij, onverwindbaar in 't gevaar,
beschut ons huis, en stal en schuur,
spaar ons vooral van 't eeuwig vuur.
- 6 Aan God den Vader, Geest en Zoon,
en alle Heil'gen vóór den Troon,
door ons zij lof en dank gezeid,
van nu tot in der eeuwigheid.

UIT HET OUDE FOTOALBUM: “Kloppers” te Sint-Martens-Leerne, midden de jaren '20

Op de gronden van de familie van Crombrugge te Sint-Martens-Leerne is de jaarlijkse jacht (vooral op fazanten) een diep ingeburgerde traditie. De “kloppers”, meestal pachters, vroegere pachters en jachtliefhebbers, gaan de jagers tegemoet met een stok in de hand met als doel het wild uit zijn schuilplaatsen te verjagen. Door het kloppen met de stokken op de grond, het kreupelhout en de bladeren van de veldvruchten worden de dieren opgeschrikt en vormen alzo een gemakkelijke prooi voor de jagers.

Nevenstaande foto dateert van 1924 of 1925 en werd genomen in de hovingen van het kasteel van Sint-Martens-Leerne. De twee personen die niet konden geïdentificeerd worden zijn vermoedelijk jagers.

V.l.n.r.: August De Jaeger (hovenier op het kasteel), ?, Petrus De Wulf (1) (landbouwer, jachttopziener), Leonce Vaernewijck (werkman op 't kasteel), Karel Saelens (werkman op 't kasteel), Alfons De Wulf (landbouwer, pachter), Theophiel Rogge (2) (poeldenier), Aimé Van Speybroeck (jachttopziener, werkman op 't kasteel), Carl van Crombrugge (student), Carlos van Crombrugge (kasteelheer, burgemeester van Sint-Martens-Leerne), Abel De Vogelaere (ex-wielrenner en jachttopziener op 't kasteel van Vosselare), Jan De Ruyck (werkman op 't kasteel, woonde te Baarle op de wijk Noordhoute), ?, Arthur Van Speybroeck (3) (jachttopziener).

In die tijd werkten op het kasteel minstens zes knechten waaronder steeds twee paardeknechten. Van alle personen op de foto is enkel nog Carl van Crombrugge van Leerne in leven.

André BOLLAERT, Poesele

Met dank aan Maurice Demolder en Albert Rogge voor de identificatie van de personen, en aan Marc Demolder voor de foto.

Noten

- (1) Peetje De Wulf werd met zijn 99 jaar en 9 maanden de oudste inwoner die Sint-Martens-Leerne tot op heden ooit had (*St.-Denijs-Westrem 23.02.1862 en †St.-Martens-Leerne 19.11.1962).
- (2) Theophiel Rogge was afkomstig van Nazareth. Tijdens de oorlog raakte hij zonder inkomen en werd tijdelijk hovenier op 't kasteel.
- (3) De huidige jachttopziener van de familie van Crombrugghe Leerne, Carlos Van Speybroeck, is de kleinzoon van Arthur Van Speybroeck, destijds "Baard Spey" genoemd.

DE HEREN EN VROUWEN VAN NEVELE

400 jaar Ooidonk

In 1995 wordt uitgebreid het 400-jarig bestaan van het kasteel van Ooidonk gevierd.

Het kasteel is echter veel ouder. De eerste gekende vermelding dateert reeds van 1387 (1).

De burcht werd herhaaldelijk verwoest, o.a. nog eens grondig in 1587. De nieuwe eigenaar Maarten della Faille startte vanaf 1593 met de verbouwingswerken die ruim tien jaar aansleepten. Eigenlijk is het dus een beetje misleidend om te spreken over vierhonderd jaar kasteel van Ooidonk (2).

De eigenaars van het kasteel van Ooidonk waren eigenaar van het Land van Nevele, een belangrijke heerlijkheid in het middeleeuwse Vlaanderen die zich uitstreckte over heel wat dorpen in de regio.

Het leek ons een uitstekende gelegenheid om in dit feestelijk jaar ook als Land van Nevele een eigen bescheiden bijdrage te leveren in de vorm van een overzicht van de heren (en vrouwen) van Nevele door de eeuwen heen. Met deze heren en vrouwen worden de eigenaars bedoeld van de heerlijkheid Nevele.

Wat is een heerlijkheid?

Een heerlijkheid was in de middeleeuwen en later de benaming voor een gebied waarvan de bezitter of heer de overheidsrechten van wetgeving, bestuur en rechtspraak krachtens hoger recht uitoefende.

De heerlijkheid Nevele omvatte de drie graden (hoge, middele en lagere) der rechtspraak.

Bestuur en rechtspraak oefende de heer zelf niet uit. Hij benoemde een baljuw (ambtenaar) en koos uit de belangrijkste inwoners een schepenbank (3).

Behalve de rechtspraak waren de inwoners eveneens onderworpen aan allerlei heerlijke rechten en zelfs fysisch onderworpen aan de heer, zodat men sprak van lijfeigenen. Zij betaalden de heer bovendien een cijns, m.n. een deel

van de opbrengst. Deze weinig benijdenswaardige situatie verbeterde enigszins vanaf de 13e eeuw toen de landbouwproductie toenam.

Eén van deze heerlijke rechten, het zgn. 'het beste hoofd' behoorde aan de Markies van Deinze. Hiermee wordt bedoeld dat de Markies bij overlijden van de lijfeigene recht had op het beste stuk roerend goed (4).

Kenmerkend verder was de filiatie van heerlijkheden. Zo was de heerlijkheid van Nevele ondergeschikt aan het grafelijk leenhof van de Oudburg van Gent, een soort middeleeuwse provincie.

Nevele had echter op een bepaald ogenblik zelf 383 achterlenen, waaronder een reeks belangrijke heerlijkheden, bv. Poesele. Deze heerlijkheden hadden op hun beurt bepaalde rechten.

Ontstaan van de heerlijkheid 'Land van Nevele'

Over de beginperiode van de heerlijkheid Nevele zijn geen gegevens bekend. Wellicht heeft op een bepaald ogenblik de graaf van Vlaanderen de heerlijkheid in leen gegeven aan een prominente familie die hij op die manier wilde belonen voor de trouw aan zijn persoon of aan het graafschap. Deze leenheren beschouwden na verloop van tijd het leen als hun eigendom.

De leden van die familie droegen sindsdien het patroniem van Nevele. In sommige akten werd ook de verwarring stichtende Franse vorm 'Nivelles' gebruikt.

Mogelijks dateert het ontstaan nog van vóór het jaar duizend, m.n. tijdens de Frankische periode.

Om hun opmars in het vroegere Romeinse gebied te bestendigen werden door dit Germaanse volk overal Frankische herehoven opgericht.

Ooidonk bijvoorbeeld was waarschijnlijk een dergelijke hoeve die tot taak had de weg Gent-Deinze te bewaken en de Leie als verbindingsweg te controleren.

Ook in Nevele zelf ontstond een dergelijke villa of versterking. Het toponiem Nevele komt reeds voor in documenten van de 9e eeuw. Wellicht is het van Germaanse oorsprong en verwijst het naar een hoger gelegen plaats, die

gesitueerd zou kunnen zijn aan de samenvloeiing van de Poekebeek en de Kale.

Het is deze heer van Nevele die erin slaagde zijn gebied gestadig uit te breiden, o.a. met Ooidonk. Raf Van den Abeele omschrijft de evolutie als volgt: *Het komt ons voor dat de heerlijkheid haar oorsprong vond in de machtsuitbreiding van de heer der villa Nevele. De centrale delen van deze villa lagen ten grondslag aan de vrijheid van Nevele.*

Als bezitter van de villa bewoonde de heer er het kasteel, dat door zijn natuurlijke omgeving als te midden van een soort castrum was gebouwd. Steunend op deze sterkte heeft hij zijn gezag uitgebreid over de omliggende streek, andere villa's zal hij onder zijn hoede hebben weten plaatsen om te worden de grote grondeigenaar over het gebied. (5)

In de 12e eeuw was de situatie voltooid. De heer van Nevele was een machtige telg geworden onder de Vlaamse landadel.

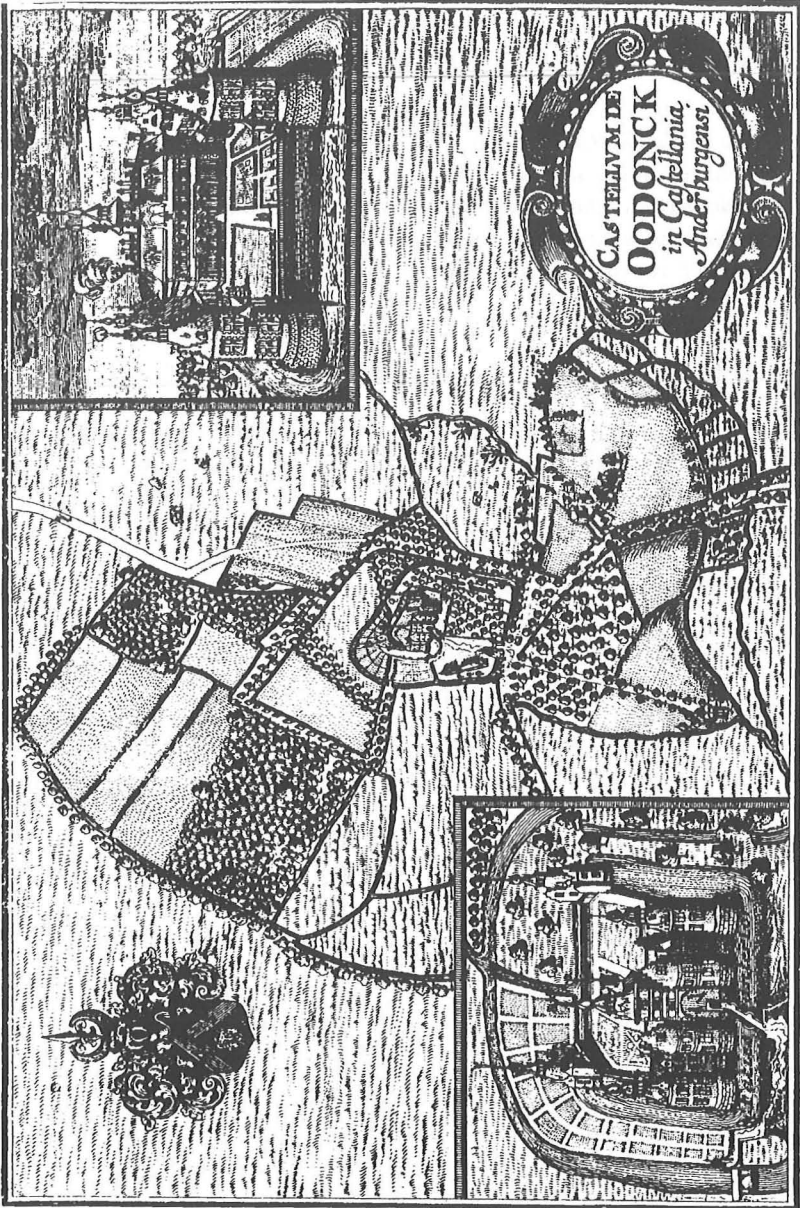
Hij bezat enorme domeinen die zich uitstrekten tot Kortrijk, Doornik en zelfs Noord-Frankrijk. In dit gebied controleerde hij rechtstreeks negen dorpen: Nevele, Vosselare, Meigem, Vinkt, Maria-Leerne, Sint-Martens-Leerne, Lotenhulle, Zeveren, Poesele en een aantal andere gedeeltelijk. Dit gold vooral voor Landegem, Sint-Martens-Latem, Deurle en Drongen (6).

Op een bepaald ogenblik werd de hoeve of villa Ooidonk echter de verblijfplaats van de heer van Nevele. Dat had wellicht te maken met de verwoesting van het kasteel of villa in Nevele zelf tijdens een veldslag tussen de graaf van Vlaanderen en de Gentenaars in 1381.

Overzicht van de bezitters van het 'Land van Nevele'

Hierna volgt een overzicht van de verschillende eigenaars van Nevele, aangevuld met enige commentaar. Over de oudste personen is echter niets of vrij weinig gekend. Over de latere figuren zoals het geslacht de Montmorency en vooral over della Faille is vrij veel bronnenmateriaal beschikbaar.

In de 11e eeuw duiken een aantal van Nevele's op. Het is echter niet altijd met zekerheid te stellen of het effectief om een heer van Nevele gaat.

Adam van Nevele (1067)

De eerste heer van Nevele die verschijnt in oude documenten (1067) is Adam van Nevele. Er werd niet vermeld of hij ook leenman was (7).

Walter van Nevele

Een Walter van Nevele was in 1072 medeondertekenaar naast Folkard, burggraaf van Gent, in een oorkonde van Robbrecht de Fries. In 1120 wordt door Walter van Nevele een oorkonde van Karel de Goede medeondertekend. Hetzelfde geldt voor 1128. Het is helemaal niet zeker of het over dezelfde persoon gaat noch of het dé heer van Nevele is.

Wouter van Nevele (1084)

In zijn standaardwerk over de oude Vlaamse adel haalt Warlop ook een Erkenrad aan, die in 1084 nog in leven was en verschillende kinderen had, o.a. een Wouter van Nevele. Zijn wapenschild bestond uit een rood kruis op een zilveren veld (8). Blijkbaar behoorde hij tot een belangrijke familie, die verwant was met andere prominente geslachten uit Vlaanderen.

Hosto van Nevele (1084)

In 1084 vermeldt de kroniek van de abdij van Drongen een Hoste of Otto van Nevele, die toen reeds heer van de 'villa' Nevele werd genoemd. Men had het over *in vila Hostonis Nivella dicta* (9).

Wouter van Nevele (1120)

In 1120 wordt opnieuw gewag gemaakt van een Wouter, in de documenten als *baro* (baron) vernoemd. Daaruit blijkt dat hij een rechtstreekse medewerker van de graaf was en in rang onmiddellijk onder hem stond.

Giselbrecht van Nevele (1168)

Eveneens een belangrijk man was Giselbrecht van Nevele. Hij werd omschreven als een *vir illuster* of beroemd man. Allicht nam hij deel aan een kruistocht, want hij reisde in 1168 naar Palestina.

Wouter III

Kennelijk overleed bovengenoemd Giselbrecht kinderloos, want zijn neef Wouter III werd zijn erfgenaam. In 1165 noemde men ook hem *heer van Nevele*.

Beatrice

De dochter van Wouter III, Beatrice kreeg de titel van *vrouw van Nevele*. Zij huwde met Roger de Jonge II, burggraaf van Kortrijk. In de loop van de 13e eeuw worden nog vermeldingen aangetroffen van Heren van Nevele, die tevens burggraaf van Kortrijk waren.

Het feit dat heren van Nevele de waardigheid van burggraaf van Kortrijk hebben bekleed, heeft een grote invloed uitgeoefend op de verdere vorming en voltooiing van hun domein.

Maria van Kortrijk

Bij het overlijden van Roger de Jonge II in 1198 liet hij een dochter na, Maria van Kortrijk, die huwde met Everaard van Mortagne (Harnes).

Walter van Mortagne

Walter, één van de zonen van Maria van Kortrijk en Everaard van Mortagne, werd nadien heer van Nevele.

Willem van Mortagne

Walter van Mortagne liet de titel na aan zijn zoon Willem, die de heerlijkheid kon uitbreiden met het leen van Poesele, dat hem werd nagelaten door een oom, Diederik van Nevele.

Margriete, vrouwe van Nevele

Toen Willem van Mortagne kinderloos stierf, werd Margriete de *vrouwe van Nevele*. Zij huwde met ridder van Lonqueval.

Margriete van Lonqueval

Ridder van Lonqueval en Margriete hadden een dochter, Margriete van Lonqueval.

Jan van Gavere, heer van Ayshove en Nevele

Margriete werd in 1314 de echtgenote van Jan van Gavere, heer van Ayshove en Nevele. Deze Jan van Gavere zou echter vroeg overlijden.

Jan van Gistel

Margriete hertrouwde met Jan van Gistel, ridder en heer van het Land van de Woestyne, die meteen ook de titel *heer van Nevele* kreeg. Tijdens de afwezigheid van haar man, verkocht Margriete, al dan niet gedwongen, de heerlijkheid van Poesele.

Margriete

Toen Jan van Gistel in 1366 kinderloos overleed, ontstond er een proces onder erfgenamen.

Terwijl sommige bronnen aanhalen dat Margriete van Lonqueval kort daarop in het huwelijk trad met Inghelbrecht van Heedinghem, kwam de heerlijkheid blijkbaar toe aan (een andere) Margriete van Nevele die gehuwd was met Jan de Fossex.

Jan III de Fossex

Jan de Fossex was de afstammeling van een prominente familie uit het Noorden van Frankrijk (10). Hij kreeg de titel van heer van Nevele.

In die periode weken de heren van Nevele na de vernietiging van de villa in Nevele uit naar Ooidonk. Het was voornoemde Jan de Fossex, die de versterkte pachthoeve omvormde tot een kasteel.

In 1406 wordt Jan III de Fossex vermeld als heer van Nevele.

Jan IV de Fosseux

De zoon van Jan IV huwde met dame Johanne de Preure, bij wie hij twee dochters had: Johanna en Bonne.

Johanna de Foseux

Het is Johanna die na het overlijden van de ouders in het bezit kwam van de heerlijkheid Nevele.

Bonne legde zich niet bij de situatie neer en na een rechtszaak bij de schepenen van Rijsel kon ze aanspraak maken op een derde deel van het land van Nevele. De nieuwe eigenaar kon het deel echter afkopen voor 6.000 goudstukken.

Jean I de Montmorency

Volgens De Potter en Broeckaert huwde Jeanne (of Johanna) de Fosseux in 1422 met Jean (Jan) de Montmorency.

Zij was *de vrouw van Nivelle* (Nevele) en hij *Opperkamerheer* van Frankrijk. Het was deze Jean de Montmorency, die na een langdurig proces, 6.000 goudstukken betaalde aan de zuster van zijn echtgenote Bonne de Fosseux. In 1432 stond hij zijn domein af aan zijn zoon Jan.

Jean II de Montmorency

Jean de nieuwe heer van Nevele, was gehuwd met Gudula Vilain, dochter van Jan (ridder en heer van Huise, Burcht en Zwijndrecht) en van Dudula Raes (*vrouw van Pamele*). Hij was kamerheer van Filips de Goede, hertog van Bourgondië en tevens graaf van Vlaanderen.

Jean besteedde heel wat aandacht aan zijn bezittingen. De Vlaamse afkomst van zijn vrouw was hier wellicht niet vreemd aan. Het echtpaar had zeven kinderen. Jan stierf in 1477 en werd opgevolgd door zijn zoon Jan III.

Jean III de Montmorency

Jean III en zijn echtgenote Margaretha van Horne, dochter van Jacques van Horne stichtten in 1502 het Minderbroedersklooster in Nevele. Het huwelijk bleef kinderloos. Hij overleed in 1510 en werd opgevolgd door zijn broer Philip.

Philip de Montmorency

Nog voor die opvolging lag Philip de Montmorency aan de basis van de verwoesting van het kasteel op het einde van de 15e eeuw.

Er was een opstand van Gent tegen de hertog van Bourgondië. Philip van Montmorency steunde zijn vorst Maximiliaan en verscheen als legeraanvoerder herhaaldelijk voor de poorten van Gent.

De Gentenaars raakten daardoor geprikkeld en besloten Ooidonk te belegeren. De burcht werd ingenomen en in 1491 in brand gestoken. Philip van Montmorency werd gevangengezet en pas vrijgelaten na de betaling van een aanzienlijk losgeld.

Philip begon met de heropbouw van het kasteel na zijn huwelijk met Maria van Horne, dochter van Frederic, die naar verluidt een aanzienlijke bruidsschat meebracht.

Hij overleed in 1526 en werd begraven in de kerk van Nevele.

Jozef de Montmorency

In 1526 volgde Jozef de Montmorency zijn overleden vader Philip op. In 1523 was hij gehuwd met Anna van Egmont. Hij overleed reeds in 1530 tijdens een reis naar Italië aan een besmettelijke ziekte. Hij had vier kinderen Philip, Floris, Maria en Eleonora.

Jan, graaf van Horne

Na het overlijden van Jozef de Montmorency hertrouwde Anna van Egmont in 1532 met Jan graaf van Horne, deze was vreemd genoeg kanunnik in Luik. Hij kreeg van Rome de toestemming om uit te treden en te huwen.

Kort voor zijn dood maakte deze kinderloze Jan zijn bezittingen over aan zijn oudste stiefzoon Philip. In zijn testament stond dat zijn opvolger diende te huwen met Walburga van Nieuwenaar. Zij was de enige erfgename van het graafschap Horne.

Dit wel zeer berekende (zoals meestal) huwelijk werd pas gesloten in 1546, zes jaar na de dood van Jan. Walburga was calvinistisch, doch dat vormde geen probleem voor keizer Karel die zijn toestemming gaf voor dit *gemengde*

huwelijk. Wel werd bepaald dat in geval van kinderloosheid, de Hornse goederen terug naar het geslacht Nieuwenaar zouden gaan.

Philip II de Montmorency (°1524 †1568)

De oudste van de vier kinderen werd dus heer van Nevele. Hij woonde in het kasteel van Weert, ten westen van Roermond, maar verbleef toch af en toe in Ooidonk. Het was deze Philip de Montmorency die in de geschiedenisboeken wordt vermeld als Graaf van Horne.

Philip II liet in en rond Ooidonk heel wat werken uitvoeren. Er kwam een dreef van het kasteel tot de weg Gent-Deinze. In 1561 werd in Deurle een nieuwe molen gebouwd.

De kosten die al deze werken meebrachten noopten hem ertoe heel wat grond te verkopen, o.a. het grote *goed ter eecken* (waarschijnlijk Nevele) maar ook andere gronden in Lotenhulle, Sint-Martens-Latem, Leerne (rond de ponte), Vosselare en Deurle.

Tijdens een diner op uitnodiging van de koning van Spanje werd hij op 9 september 1567 samen met de graaf van Egmont gevangengezet. Na maandenlange opsluiting tekende de hertog van Alva het doodvonnis. Hij werd beschuldigd van majesteitsschennis, samenzwering met Willem van Oranje en rebellie. Philip de Montmorency, graaf van Horne en heer van Nevele werd nadien op 4 juni op de Grote Markt in Brussel onthoofd samen met de graaf van Egmont.

Na de dood van de heer van Nevele werd de heerlijkheid geconfisceerd. Het kasteel werd bewoond door Badin Ouder-gherste, hoogbaljuw van het land van Nevele, die daartoe waarschijnlijk door de koning was aangesteld.

In 1576 werd de confiscatie van de goederen opgegeven en Eleonora de Montmorency erfde Ooidonk.

Eleonora de Montmorency

Deze Eleonora, de zus van de onthoofde Philip, was gravin van Hoogstraeten en verbleef in Brussel. Zij stelde een zekere Lareuns de Baceke, filius Jan, aan

als ontvanger van de heerlijkheid. De heerlijkheid bleef kampen met negatieve rekeningen.

Zowel het kasteel als de molens waren vervallen en de gravin stelde Gillis Hebberecht aan als ontvanger die de opdracht gedurende bijna 30 jaar waarnam.

De godsdienstoorlog ruïneerde echter de regio. Het kasteel verviel nog meer. Een groot deel van de bewoners trok weg. Allerlei legertroepen trokken plunderend rond.

Op 25 juli 1579 werd van wat er nog reste aan kasteelgebouwen nog meer vernield door Calvinistische soldaniers uit Gent. Er werd een garnizoen in ondergebracht. Ondertussen was Eleonora overleden en werd zij opgevolgd door haar zoon.

Willem de Lalaing

Tijdens de periode van Willem de Lalaing trad een verbetering in van de toestand van de heerlijkheid, vooral onder impuls van voornoemde Gillis Hebberecht, ontvanger.

De molens werden hersteld. Ook heel wat gebouwen en schuren werden terug opgetrokken. Een aantal families keerden terug.

In 1586 kondigde Willem de Lalaing aan dat er terug een markt zou worden gehouden in Nevele. Tevens konden de bewoners bij gevaar (vrijbuiters, zwervende soldatengroepen) zich terugtrekken op het kasteel. Toch zouden de schulden zich opstapelen.

Antoine de Lalaing

Na het overlijden van Willem de Lalaing werd de heerlijkheid beheerd door de voogden van zijn zoon Antoine de Lalaing.

In 1588 pachtte Gilles Hebberecht voor negen jaar de heerlijkheid Land van Nevele. Hij speelde een zeer merkwaardige rol in de geschiedenis van Ooidonk.

Hij zou het gebied immers bewust in handen spelen van Maarten della Faille. In diens opdracht kocht hij allerlei schuldvorderingen op. Ook gronden

werden doorverkocht aan Maarten della Faille. Toen deze op een bepaald ogenblik de betaling eiste van een schuldvordering konden de voogden van de tweejarige Antoine de Lalaing dit niet betalen. Een poging tot onderhandse verkoop mislukte.

Maarten della Faille (°1544 †1520)

De Grote Raad te Mechelen besliste bij decreet tot de verkoop. Della Faille was niet vies voor corruptie. Hij kocht ongeveer iedereen op die de verkoop zou kunnen beïnvloeden en de prijs omlaag drijven.

Uiteindelijk verwierf Maarten della Faille het kasteel en de heerlijkheid voor 95.100 Carolus gulden. Ook de Warande aan Deurle kon hij nog verwerven van dezelfde eigenaar.

De familie della Faille slaagde erin om een zeer machtige positie uit te bouwen, o.a. als geldschieder van de aartshertogen Albrecht en Isabella en als raadslid van de admiraliteit.

In 1593 begonnen de herstellingswerken aan het kasteel die tot in het begin van de 17e eeuw zouden voortduren.

Deze belangrijke heer van Nevele overleed in 1620. Jan en Floris della Faille werden testamentair beide aangeduid als eigenaars van o.a. de heerlijkheid van Nevele. Wel werd bepaald dat het aandeel van Joris, van wie men wist dat hij nooit in het huwelijk zou treden, na diens dood in handen zou komen van Jan of zijn erfgenamen.

Jean della Faille (°1566 †1649)

Zoon Jean della Faille nam de fakkel over. Hij woonde af en toe op Ooidonk. Hij was vrijgevig. Zo werden de kerken van Sint-Maria-Lerne, Poesele en Nevele rijkelijk begunstigd. Ook aan het kasteel (torens) werden herstellingswerken uitgevoerd.

In 1642 overleed zijn broer Floris, zodat hij nu de enige eigenaar werd. Floris was hoogbaljuw van de Oudburg in Gent.

Op 14 januari 1649 overleed Jan della Faille. De begrafenis vond plaats in de kerk van Nevele.

Jan-Maarten della Faille (°1615 †1699)

De oudste zoon Jan-Maarten werd de nieuwe eigenaar. Hij was een studax. Eerst studeerde hij aan het Gentse Jezuïetencollege en later filosofie aan de universiteit van Leuven. Op jonge leeftijd was het tot een breuk met zijn ouders gekomen toen hij, ondanks het verzet van de ouders, huwde met Marie Persienne, die nochtans van een bemiddelde familie was. Er wordt gesuggereerd dat zij reeds zwanger was vóór het huwelijk. Op 4 mei 1642 beviel zij van een zoon Jan-François.

De betrekkingen met zijn vader zouden geleidelijk aan verbeteren. Toen in 1645 de tweede zoon Albert-Ernest werd geboren aanvaardde Jan het peterschap.

In januari 1646 overleed Marie Persienne. In 1648 hertrouwde Jan-Maarten met Marie-Madeleine Bery, een rijke weduwe en moeder van drie kinderen. Eén en ander viel blijkbaar in de smaak bij zijn vader want in 1647 schonk hij hem de heerlijkheden van Nevele en Poesele.

Jan-Maarten kreeg het na het overlijden van zijn vader aan de stok met tal van familieleden, die hem een aantal eigendommen betwistten. Hij verloor o.a. een proces aan zijn schoonbroer Jan-Baptiste de Doys aan wie hij Vinkt als afzonderlijke heerlijkheid moest afstaan en de titel *heer van Nevele*. Hij noemde zich vanaf dan baron van Nevele, hoewel deze titel hem niet was toegekend.

Op 15 augustus 1669 overleed hij onverwacht en werd bijgezet in de kerk van Nevele.

Jan-François della Faille (°1642 †1696)

Op 27-jarige leeftijd erfde Jan-François het reusachtig fortuin en de vele eigendommen van zijn vader. Hij had gestudeerd aan het Jezuïetencollege in Gent, maar had tevens uitgesproken Jansenistische ideeën, iets waar de Jezuïeten erg tegen gekant waren.

In 1670 werd hem door Maria-Anna van Oostenrijk de titel baron van Nevele toegekend.

Hij huwde in hetzelfde jaar met zijn 25-jarige nicht Marie-Jeanne-Catherine

in de privékapel van de della Failles in Brussel. Het echtpaar woonde in het Gentse “Hof van Wakken”. Jan-François kocht de heerlijkheid Vinkt terug van zijn neef Jan-François de Doys.

Het Land van Nevele was in die periode allesbehalve veilig door de vele (vooral Franse) doortrekkende troepen. Heel wat dorpen werden geheel of gedeeltelijk verwoest en geplunderd: Vinkt, Deurle, Sint-Martens-Latem, Sint-Martens en Sint-Maria-Leerne, Vosselare, Meigem, Poesele, Landegem en Nevele.

Op 13 mei 1696 overleed de baron van Nevele na een kortstondige ziekte. Volgens zijn eigen wens werd hij begraven in de kerk van Nevele. Zijn vrouw zou hem dertig jaar overleven.

Engelbert-Maarten della Faille (°1672 †1714)

Amper enkele maanden na de dood van zijn vader trad Engelbert-Maarten, baron van Nevele en enige zoon van Jan-François, in december 1696 in het huwelijk met Françoise Cornelia Schoyte, dame van Calesberg. Zij was amper 15 jaar oud en de enige dochter van de intussen overleden Philip Schoyte, gewezen burgemeester van Antwerpen. De bruidschat was aanzienlijk.

Het echtpaar vestigde zich in Gent en kreeg drie kinderen, Isabelle-Marguerite-Ernestine (1698), Pierre-Engelbert-Martin (1699) en Marie-Anne-Jeanne (1700). De drie bevallingen hadden de vrouw echter uitgeput en zij overleed op 11 april 1700, amper 18 jaar. Zij werd bijgezet in de kerk van Nevele.

De moeder van Engelbert-Maarten, de voornoemde Marie-Jeanne-Catherine, nam nu autoritair de touwtjes in handen.

Engelbert-Maarten overleed op 11 maart 1714 in zijn woning in de Burgstraat in Gent en werd zoals de andere heren van Nevele met veel luister bijgezet in de kerk van Nevele.

Pierre-Engelbert-Martin della Faille (°1699 †1736)

Pierre-Engelbert-Martin was dus amper één jaar oud toen zijn moeder overleed. Zijn grootmoeder zorgde voor de opvoeding en bestuurdde de eigendommen.

Op 5 maart 1718 trad hij in het huwelijk met de zes jaar ouder Marie-Catherine de Brouckhoven de Bergeyck. Zij was de dochter van de graaf van Bergeyck, toen één van de meest prominente figuren van de Nederlanden.

Pierre-Engelbert-Martin stond echter nu op zijn rechten, wat zijn grootmoeder niet zinde. Toen zij overleed in 1725 bleek zij vooral andere familieleden met schenkingen te hebben begunstigd.

Na een langdurige ziekte zou zijn echtgenote overlijden op 11 mei 1731 in hun woning in de Burgstraat. Er waren geen kinderen.

De heer van Nevele hertrouwde reeds twee maanden later met Anna-Caroline della Faille d'Huysse (1 juli 1731). Nu werden wel een aantal kinderen geboren: Jean-Charles-Adrien della Faille (30 april 1732), Dymphe-Françoise-Adrienne (17 februari 1734) en Jean-Jacques-Adrien (16 oktober 1736). Ondertussen was de vader reeds overleden op 5 augustus in zijn woning in de Burgstraat in Gent.

Jean-Charles-Adrien della Faille (°1732 †1801)

Toen Pierre-Engelbert-Martin overleed was de nieuwe baron van Nevele amper vier jaar. Zijn moeder beheerde de goederen.

Jean-Charles-Adrien bleef kinderloos ondanks twee huwelijken, m.n. op 30 juni 1755 met de rijke erfdochter Marie-Thérèse, barones van Cano en op 2 juni 1785 met Marie-Louise-Josphine du Bois, de dochter van zijn schoonbroer.

Op 10 juni 1801 overleed de vierde en laatste baron van Nevele. Door de Franse revolutie was hij ondertussen een gewoon burger geworden (*citoyen*).

Het stelsel van heerlijkheden was in 1794 door de Fransen afgeschaft. Dit betekende het einde van een eeuwenlange generaties van heren (en barons) van Nevele.

De heerlijkheid werd opgedeeld in zeventien gemeenten.

Stefaan DE GROOTE, Bachte-Maria-Lerne

Noten

- (1) Voor bijkomende informatie over het kasteel van Ooidonk verwijzen wij graag naar het boek *400 jaar Ooidonk*, geschreven door de onlangs overleden Noël Kerckhaert, uitgegeven door Snoeck-Ducaju & zoon in 1995. Een deel van de informatie werd overgenomen uit dit werk.
- (2) De datum 1595 verwijst enkel naar de bouw van *de Blauwe Poort*.
- (3) JVR, *Heerlijkheid*, in *Winckler Prins Encyclopedie van Vlaanderen*, Elsevier Sequoia, 1973, deel III, blz. 271.
- (4) J.DENYS, *Inleidende nota over de lijst der heerlijkheden van Oost-Vlaanderen*, *Kultureel Jaarboek van de Provincie Oost-Vlaanderen*, deel II, blz. 185.
- (5) R.VAN DEN ABEELE, *De heerlijkheid en het Land van Nevele*, in *Jaarboek van de Kunst en Oudheidkundige Kring van Deinze*, 1951, blz. 95 e.v.
- (6) R.VAN DEN ABEELE, o.c., blz. 102.
- (7) F.DE POTTER en J.BROECKAERT, *Geschiedenis van Nevele*, Gent, 1869, blz. 17.
- (8) E.WARLOP, *De Vlaamse adel vóór 1300, I*, Handzame, 1968, blz. 400.
- (9) N.Kerckhaert spreekt over Otto in plaats van Hosto.
- (10) Fosseux was een heerlijkheid in Noord-Frankrijk ten westen van Arras. Ze behoorde toe aan de familie de Montmorency.

VOLKSMISSIES TE HANSBEKE

Volksmissie (1)

De parochiale missie (H.Missie, H.Zending, volksmissie, volksprediking) was in ons land, na het Hollands bewind tijdens hetwelk dergelijke predikaties verboden waren, één van de meest opvallende activiteiten van de Kerk ter verbreiding van het Geloof.

Vóór de periode 1815-1830 zouden er hoogstens een tiental missies gepreekt zijn. In 1834-35 kwam de missieactie in enkele provinciesteden op gang. Vanaf 1837 was de volksmissie, ook in de plattelandsgemeenten, tot een vast onderdeel van het pastoraal gaan behoren.

In 1842 informeerde Mgr. L.J.Delebecque, bisschop van Gent (1838-1864), tijdens zijn visitaties aan de verschillende parochies van het diocees of er reeds op de parochie een missie gehouden werd. In de instructies, die na zijn bezoek aan de parochiegeestelijkheid overgemaakt werden, beval hij een H.Zending te organiseren in die parochies waar er nog geen had plaatsgevonden.

In 1856, toen in de meeste parochies blijkbaar een volksprediking ingericht was, maakte bisschop Delebecque er de dekens attent op dat een hernieuwing wenselijk was om de vruchten van de missie te bestendigen.

Zijn opvolger, Mgr. H.F.Bracq (1865-1888), institutionaliseerde de parochiale missie. Deze moest minstens om de zeven jaar gehouden worden. Later werd ze slechts om de tien jaar verplichtend gesteld.

De predikanten van een volksmissie waren meestal reguliere priesters. Aanvankelijk werden de paters Jezuïeten daarna ook de Redemptoristen aangesproken, maar ook de Franciscanen, Capucijnen, Augustijnen e.a. lieten zich in met volksprediking.

In kleine steden en plattelandsgemeenten duurde een missie acht tot twaalf dagen. Het aantal predikanten werd bepaald in verhouding tot de grootte van de parochie en het aantal te geven sermoenen. De predikanten werden vooraf over de misbruiken op de parochie ingelicht. De predikaties waren er op

Binnenzicht van de kerk van Hansbeke

gericht de toehoorders door de confrontatie met hun uitersten - de dood, de hel en de hemel - en door de aanwijzing van de vinger Gods in rampen en tegenslagen, in een angstsituatie te brengen, waarbij de predikant hen daarop de weg aanduidde waarlangs aan die toestand kon ontsnapt worden. Die weg was het leiden van een christelijk leven. Na een uitgebreide gelegenheid tot biechten, waarvoor buitengewone (vreemde) biechtvaders gevraagd werden, eindigde de missie met een algemene communiemis en een slotsermoen.

Om de vruchtbare inwerking van de volksmissie te bewaren deelde de parochiegeestelijkheid op de sluitingsdag een herinneringsprentje uit waarop een schietgebed, een gebed en aanmaningen tot het leiden van een voorbeeldig leven voorkwamen. Het oprichten van een broederschap in de kerk of het reanimeren van een bestaand broederschap (korte tijd na de missie) had dezelfde bedoeling. Ook werd, naar aanleiding van een H.Zending, in de meeste parochiekerken een missiekruis opgericht als blijvende aanmaning voor de parochianen.

Volksmissies te Hansbeke

Te Hansbeke werden de bisschoppelijke richtlijnen betreffende het inrichten van volksmissies stipt nageleefd. Het parochiaal *Liber Memorialis* vermeldt - op enkele na - de op de parochie gehouden missies, evenwel zonder veel bijzonderheden er over te verstrekken.

De eerste volksprediking werd door pastoor Albert Charle in juni 1843 ingericht, d.i. binnen het jaar na het bezoek op 19 juli 1842 van Mgr. L.J.Delebecque aan de parochie. Drie predikanten, de paters Jezuïeten Heyligeer, Vanderstock en De Weerd, hielden 14 sermoenen (tweemaal daags gedurende zeven dagen?). De volkstoeloop was verbluffend. Alle parochianen biechten en communiceerden. Misbruiken zoals dronkenschap en godslastering waren door de missie onderdrukt.

Pas na verloop van 15 jaren vond de tweede volksmissie plaats in februari 1858, nadat bisschop Delebecque de wenselijkheid had onderstreept om opnieuw in de parochies een missie te organiseren. Pastoor Pieter Bullens deed beroep op de orde der Franciscanen (in Gent Recollecten genoemd). De predikaties waren zeer vruchtbaar. De gehele parochie biechte en naderde tot de H.Tafel. Op 12 februari, bij het sluiten van de missie!, werd in de kerk het

Parochie van HANSBEKE

Gedachtenis der H. Missie

gepredikt in Februari 1921

door de Eerwaarde Paters Redemptoristen

DONEGO en ANDRIES

op aanvraag van den Z. E. H. A. BRUGGEMAN
pastoor.

Christenen van Hansbeke wilt gij de vruchten
van de H. Missie bewaren :

I. Gedenkt dikwijls :

In de eeuwigheid zijn slechts twee woonplaat-
sen : de hemel voor de deugdzamen, de hel voor
de boozen. *Gij moet kiezen.*

De dood kan u treffen eerder dan gij het denkt,
misschien op 't onverwachts : *wat zal u alsdan
de wereld baten ?*

II. Vlucht de gevaren van zonde.

Slechte makkers ; gevaarlijke lezingen ; wereld-
sche vermaken ; theaters, cinemas, vergaderin-
gen en personen, die de oorzaak zijn van zonde
en bederf. *Daar verbergt de duivel zijne strikken
en die het gevaar bemint zal er in vergaan.*

III. Weest godvruchtig.

Bemint het gebed : bidt 's morgens en 's avonds ;
hoort 's Zondags eerbiedig de H. Mis en zelfs zoo-
veel mogelijk in de week, *want wie bidt wordt zalig*

Bemint Jesus : Ontvangt hem zoo dikwijls moge-
lijk in de H. Communie. *Daar is de onderpand der
eeuwige zaligheid.*

Bemint Maria : draagt haren H. Scapulier, bidt
naren Rozenkrans ; blijft getrouw aan de dri-
weesgegroeten 's morgens en 's avonds. *Een dir
naar van Maria zal nooit vergaan.*

Druk. Van Lantschoot, Jette

TER BLIJDE HERINNERING

aan de gelukkige dagen der

HEILIGE MISSIE

gepredikt door de

E. E. P. P. FLAVIAAN en REMBERTUS

Minderbroeders-Capucienen

TE HANSBEKE

van 11 tot 20 FEBRUARI 1940.

BEMINDE PAROCHIANEN.

Gedurende de H. Zending hebben de Missio-
narissen U de groote waarheden voorgehouden
die uw christelijk leven regelen. — Gij hebt uwe
ziel zalig te maken, den hemel te winnen en de
hel te ontvluchten ; en de dood die over uw le-
ven beslist kan U elk oogenblik verrassen.

Neemt dus het vast besluit altijd deugdzaam
en christelijk te leven. Te dien einde :

Vlucht alle gevaren van zonde, en zijt gij ge-
vallen, verwekt aanstonds een goed berouw en
gaat zonder uitstel te biecht. — Alleen zijt gij
zwak — met God zijt gij sterk. Bidt dus 's mor-
gens en 's avonds. Onderhoudt christelijk Zon-
en Feestdagen, blijft getrouwe kinderen der H. Kerk
en zoekt in alles bijstand en steun bij Jezus.

Jezus-Hostie is het voedsel uwer ziel. De ziel
heeft nood aan dat hemelsch Manna. Nadert
dan ten minste elke maand, bij voorkeur den
1sten Vrijdag, ter H. Tafel.

Jezus' H. Hart weze Koning in uw huisgezin ;
Maria, de Onbevleete, Koningin. Eert, bidt, aan-
roept dien Koning en die Koningin en gij zult
als goede christenen leven in zegen en sterven
vol hoop op een gelukkige eeuwigheid.

W. VAN DE PUTTE, pastoor.

Genootschap van Maria zonder vlek ontvangen ingesteld; het desbetreffend bisschoppelijk besluit, ondertekend te Gent door can.sec. Meul namens bisschop Delebecque, dateert van 1 februari 1858.

Toen Mgr. H.F.Bracq de parochiale missie om de zeven jaar verplichtend maakte, organiseerde pastoor P.Bullens andermaal een volksmissie in februari 1866, acht jaren na de vorige. Vijf paters Redemptoristen predikten gedurende twaalf dagen. De toeloop van de mensen was buitengewoon, de missie zeer vruchtbaar. Alle parochianen nuttigden het H.Sacrament.

Reeds een jaar later, in februari 1867, werd de missie hernieuwd. Ze duurde acht dagen. Er waren drie predikanten. De opkomst was even groot als in het jaar tevoren.

Zeven jaren later, in 1875, werd overeenkomstig de bisschoppelijke richtlijnen opnieuw een (9 dagen durende) volksmissie gehouden door een groep van 5 Jezuïeten onder leiding van pater Grenier, president. Ze kende een vruchtbare afloop.

Volgens het opgelegde tijdsschema vond de volgende missie plaats in februari 1883, gepredikt door vier paters Jezuïeten: G.Schoop, G.Hendricx, G.De Backer en G.Casier. Ze werd, negen dagen lang, talrijk bijgewoond en alle parochianen gingen ter biecht en ter communie.

In parochies waar sinds lang geen eigenlijke missie gehouden was, werden naar aanleiding van het jaarlijkse triduüm van de Gedurige Aanbidding (2) bijzondere predikanten gevraagd. Het pastoraal memorieboek van Hansbeke vermeldt in het bijzonder enkele triduüms die op de parochie plaatsvonden. In februari 1884 verleenden drie paters Jezuïeten (Franc, Mets en Wille) hun medewerking aan het triduüm dat aan de dag van de Gedurige Aanbidding voorafging. Ook in de daaropvolgende jaren 1885-1888, telkens in februari, ging de Gedurige Aanbidding gepaard met een triduüm of met een vijfdaagse godsvruchttoefening, geleid door twee of drie paters Jezuïeten (Willems en Reynaert in 1887, Gruslin en Limpens in 1888).

Na vijf opeenvolgende triduüms nodigde pastoor Hippoliet De Herde, aange-steld op 13 juli 1887, de paters Redemptoristen uit tot het prediken van de volgende missie. Ze duurde twaalf dagen van 21 januari tot 12 februari 1889.

AANDENKEN

aan de

H. MISSIE

gepredikt door de
E. E. Paters Augustijnen
HUBERTUS BOURSMA en
STEPHANUS PILET
op verzoek van
Z. E. Heer Pastoor
W. Van de Putte

HANSBEKE

2 Februari - 12 Februari 1950.

ZAL EENS STERVEN :

van mijn goede of mijn slechte dood hangt
mijn gelukkige of mijn ongelukkige eeuwig-
heid af.
Iedere dag kan de laatste zijn van mijn leven.

BIN IK BEREID ?

Wat baat het mij de gehele wereld te win-
nen, maar daardoor mijne ziel verlies ?
Neen de wereld moet ik verbeteren en daar-
om beginnen bij mijzelf.

BEN EEN KIND VAN GOD DEN

ALMACHTIGE VADER.

AROM :

Geen dag in mijn leven zonder gebed !
Geen Zondag zonder H. Mis !
Geen maand zonder H. Communie en waar-
dige Biecht !
H.H. Petrus en Paulus, Patronen onzer pa-
rochie bidt voor ons.

Drukk. P. De Craene; Hansbeke

HERINNERING AAN DE

HEILIGE MISSIE

gepredikt door de EE.PP. Redemptoristen

J. Freud'homs en Ph. Decoker

in de kerk van HANSBEKE

van 15 tot 24 november 1959

HEER JEZUS CHRISTUS,

Wij danken U : om het licht, om de moed,
om de vergiffenis, om de vreugde aan onze
zielen geschonken.

Bewaar in ons : de vrees voor Uw gerech-
tigheid, de trouw aan Uw wet, het geloof
in Uw Liefde en het vertrouwen in Uw
Goedheid.

Aanvaard onze belofte : wij willen stand
houden in fiere christelijke overtuiging en
waardig christelijk leven door

dagelijks gebed,

verzorgde zondagmis,

regelmatige biecht en communie

en kinderlijk vertrouwen in Maria.

O. L. VROUW VAN ALTIJDURENDE BIJSTAND

zegen onze voornemens.

Uw parochie geestelijkheid :

Z.E.H. J. Seys, pastoor.**Alfred Janssens, onderpastoor.**

Vier paters (Sneyders, Dervys, Verloy en Lava) werkten er aan mee. Alle parochianen, een tweetal uitgezonderd, ontvingen de H.Communie.

In overeenkomst met de nieuwe bisschoppelijke onderrichtingen wachtte pastoor De Herde vervolgens tien jaren vooraleer hij opnieuw een H.Zending inrichtte. Ze vond plaats van 2 tot 12 februari 1899. Vier paters uit het Sint-Magdalenaklooster te Brussel (De Roose, Sebrechts, Van de Plas en Cuyckens) gaven de sermoenen. Gedurende de heilige dagen van de missie werden 2.000 communies uitgedeeld.

De twee laatstgenoemde volksmissies eindigden telkens op 12 februari. Ook de missies in de jaren 1858, 1866, 1867 en 1883, evenals de triduüms in de periode 1884-1888, vonden plaats in februari (zonder nadere datering). Het blijkt dat de dag van de Gedurige Aanbidding te Hansbeke, volgens de in zwang zijnde beurtrol, op 12 februari gehouden werd. Blijkbaar werden de meeste volksmissies op de dag van de Gedurige Aanbidding afgesloten.

Pastoor De Herde, die de missies van 1889 en 1899 in het parochiaal memorieboek noteerde, had het niet meer over een volgende H.Zending. Toch werd wellicht tijdens het laatste decennium van zijn pastoraat (hij overleed op 6 februari 1913, 82 jaar oud) volgens het opgelegde tijdschema omstreeks 1910 een volkspredikatie gehouden.

Ook zijn opvolgers, EE.HH. Alfons Maenhaut (1913-1915) (die reeds in het 2e jaar na zijn aanstelling stierf) Alfons Bruggeman (1915-1924) en René Meulenijzer (1924-1932), schreven in het memorieboek geen verdere bijzonderheden. Nochtans werd op aanvraag van pastoor Bruggeman in februari 1921 door de paters Redemptoristen Donego en Andries een missie gehouden, zoals blijkt uit een bewaard gebleven gedachtenisprentje. Na verloop van tien jaren zal ook wel, overeenkomstig de richtlijnen, tijdens het pastoraat van E.H.R.Meulenijzer een H.Zending hebben plaats gevonden, zegge omstreeks 1930.

Pastoor Willem Van De Putte (1932-1955) hield terug het door zijn voorgangers verwaarloosde parochieboek bij. Volgens dit boek richtte hij in 1940, op de vooravond van de tweede wereldoorlog, een volksmissie in. Ze begon op zondag 11 februari en eindigde op dinsdag 20 februari, de dag van de Gedurige Aanbidding. Ze werd gepredikt door pater Flavianus en pater

Rembertus, capucijnen uit het klooster van Brugge, en door de parochianen (enkel en uitgezonderd) goed gevolgd.

Pastoor Van De Putte noteerde in het *Liber Memorialis* ook enkele triduumen die ter voorbereiding van de Gedurige Aanbedding plaats vonden. Tijdens het triduum werd iedere avond in de kerk door een pater gepredikt.

Triduum	Predikant
08.02.1934-	een pater Redemptorist
10.02.1941-12.02.1941	een pater Capucijn
10.02.1944-12.02.1944	een pater Augustijn
08.02.1948-	E.P. Antoon Vuylsteke (3) Jezuïet
09.02.1949-13.02.1949 (4)	E.P. Antoon Vuylsteke

Tien jaren na de vorige werd van 2 februari tot 12 februari 1950 wederom een missie gehouden, gepredikt door EE.PP. Hubertus Boersma en Stephanus Pilet, Augustijnen van het klooster te Gent. Pastoor Van De Putte vond de H.Zending *uiterst wel gelukt tot grote voldoening der geestelijkheid en der parochianen*. De Gedurige Aanbedding vond uitzonderlijk plaats op 19 februari daaropvolgend.

De laatste volkspredikatie te Hansbeke werd ingericht door pastoor Jules Seys (1955-1966) van 15 tot 24 november 1959, gepredikt door de EE.PP. Redemptoristen J.Preud'homme en Ph.Decoker. Over de afloop van deze missie gaf pastoor Seys geen commentaar. Het jaar tevoren vond in de kerk te Bellem ook een H.Zending plaats. Ongeveer 90% van de inwoners namen deel aan één of meer activiteiten maar slechts 50% waren 5 à 10 maal op de predikaties aanwezig (5). Wanneer twintig jaren later, tijdens de vasten 1978, de paters Passionisten er nogmaals een missie predikten, werd dit een grote tegenvaller. De wijze van prediken bleek achterhaald en de predikanten waren te weinig eigentijds (6). Vandaar dat te Hansbeke een hernieuwing van de missie (na 1959) uitbleef.

Beschouwingen (7)

De eerste H.Missie te Hansbeke werd ingericht in 1843 door pastoor Albert Charle, gevolgevend aan het verzoek van Mgr. L.J.Delebecque, bisschop van Gent, die de parochie bezocht had op 19 juli 1842. De tweede missie vond

plaats in 1858 toen de bisschop het wenselijk achtte dat op de parochies opnieuw een volkssmissie zou gehouden worden. Vanaf dan volgden de volkssmissies elkaar op in een regelmaat die door de bisschoppelijke overheid opgelegd werd, hetzij om de zeven jaar, later om de 10 jaren. Eenmaal was er een renovatie van de vorige missie binnen de 12 maanden, namelijk in 1867. Doorgaans gingen de H.Missies de Gedurige Aanbedding vooraf en werden op de dag van de Gedurige Aanbedding (12 februari) afgesloten.

De hiernavolgende tabel geeft een overzicht van de verschillende volkssmissies te Hansbeke met vermelding van data, duur, inrichter (pastoor), leidinggevende kloosterorde en aantal predikanten. De gegevens over de missies, die in het opgelegde tijdsschema omstreeks 1910 en 1930 zullen hebben plaatsgevonden, ontbreken.

Volkssmissies			
Data	Duur	Pastoor	Predikanten
06.1843	7 d.	Albert Charle	3 Jezuïeten
02.1858		Pieter Bullens	Franciscanen
02.1866	12 d.	Pieter Bullens	5 Redemptoristen
02.1867	8 d.	Pieter Bullens	3
1875	9 d.	Pieter Bullens	5 Jezuïeten
02.1883	9 d.	Pieter Bullens	4 Jezuïeten
31.01-12.02.1889	12 d.	Hippoliet De Herde	4 Redemptoristen
02.02-12.02.1899	11 d.	Hippoliet De Herde	4 St.-Magdalenaklooster (Brussel)
? ca 1910		Hippoliet De Herde	
02.1921		Alfons Bruggeman	2 Redemptoristen
? ca 1930		René Meulenijzer	
11.02-20.02.1940	10 d.	Willem Van De Putte	2 Capucijnen
02.02-12.02.1950	11 d.	Willem Van De Putte	2 Augustijnen
15.11-24.11.1959	9 d.	Jules Seys	2 Redemptoristen

De aangesproken kloosterorden waren: Jezuïeten, Redemptoristen, Franciscanen, Capucijnen en Augustijnen.

De notities in het parochiaal memorieboek over het verloop van de missies zijn zeer bondig, ongenueanceerd, niet veel meer dan een vermelding van de activiteit. De EE.HH. pastoors Bruggeman, Meulenijsen en Seys vermeldden niet eens dat er een missie plaatsvond.

Uit de schaarse aantekeningen blijkt toch dat de opkomst van de parochianen naar de volksmissies in de vorige eeuw massaal was, en de sacramentspraktijk op de sluitingsdag (quasi-) volledig. Hoewel het succes van de missies in vele parochies, vooral in de grootsteden, na de schoolstrijd (1879-1882) merkelijk daalde, bleven op de H.Zending in 1889 te Hansbeke slechts twee parochianen afzijdig. Na de eeuwwisseling was de tijd van de voltallige missie voorbij. Weliswaar ontbreken directe gegevens uit de eerste decennia van deze eeuw. Maar pastoor Van De Putte sprak reeds in 1932 bij zijn aanstelling over een zekere malaise in de godsdienstige beleving.

De bewaard gebleven herinneringsprentjes van de H.Missies te Hansbeke zijn zogenaamde gebedsprentjes met een wit-zwarte of gekleurde afbeelding van O.L.Vrouw en Jezuskind of een Christusbeeld op de voorzijde (Moeder van Goede Raad, O.L.Vrouw van Altijddurende Bijstand, O.L.Vrouw aan de voet van het kruis, Man van Smarten) en op de achterkant een aanmanende tekst (met algemene richtlijnen en een aansporing tot bidden) of een gebed.

Het grote missiekruis in besneden en beschilderd olme hout met polychrome Christus in gips, staande aan de achterste pilaar links in de kerk, dateert uit de vorige eeuw. Het werd ontelbare malen megedragen in de (H. Sacraments) processie. Het is een blijvende herinnering aan de H.Missies te Hansbeke.

Albert MARTENS, Gent

Dank aan Robert Bockaert, Julien De Baets en Peter Van De Velde voor het ter beschikking stellen van foto en herinneringsprentjes.

Noten

- (1) J.ART, *Kerkelijke Structuur en Pastorale Werking in het Bisdom Gent tussen 1830 en 1914*, UGA Kortrijk-Heule, 1977, blz. 197 ev.
- (2) Teneinde de eucharistische vroomheid bij het kerkvolk te bevorderen bepaalde Mgr. F.Lobkowitz, bisschop van Gent (1779-1795) in 1782 dat iedere dag een andere parochie gedurende een bepaald aantal uren het H.Sacrament ter verering van de gelovigen zou uitstellen (dag van de Gedurige Aanbidding). In 1852 hervormde Mgr.Delebecque de beurtrol van de parochies. Mgr. Bracq trachtte de Gedurige Aanbidding tot nieuw leven te brengen (J.ART., *a.w.*, blz. 244-245).
- (3) Antoon Vuylsteke, geboren te Hansbeke op 08.06.1906, was zoon van Achiël gemeentesecretaris en Maria Roygens. Hij trad te Drongen in de orde der Jezuïeten op 23.09.1925, werd priester gewijd te Leuven op 24.08.1937 en overleed te Drongen op 28.05.1992.
- (4) De dag van de Gedurige Aanbidding mocht met toelating van de bisschop op zondag 13 februari gehouden worden.
- (5) L.STOCKMAN, *Geschiedenis van Bellem. Tweede Deel. Bellem na 1794. Hoofdstuk VI. Parochiale geschiedenis*, Aalter, 1994, blz. 567.
- (6) L.STOCKMAN, *a.w.*, blz. 568.
- (7) Wie geïnteresseerd is in de algehele missieactie in het bisdom Gent, kan terecht in de bibliotheek van Het Land van Nevele, Veldestraat 49 te Merendree voor het boek van J.ART, *Kerkelijke structuur en pastorale werking in het Bisdom Gent tussen 1830 en 1914*, geïnventariseerd onder nr. 25.

50 JAAR GELEDEN: OORLOGSBELEVENISSEN VAN MARCEL MICHIELS

Deel 4

Naar Bretagne

Het was eind april toen ik, ondanks het risico op aanhouding, met de tram naar Gent trok. In het St.-Pietersstation wou ik de mogelijkheden gaan onderzoeken hoe ik per trein in Frankrijk zou geraken zonder Kortrijk aan te doen. Bij het uitstappen botste ik op Pol Van Den Heede uit Nevele die net in verlof kwam uit Frankrijk. Pol was een goede bekende aan huis en in korte woorden legde ik hem mijn situatie uit. Hij gaf me de raad met hem terug naar huis te rijden en na zijn week verlof samen naar Bretagne te trekken.

De ongeveer 40-jarige Pol was nogal een nerveus type. Hij gedroeg zich alsof hij steeds werd nagejaagd en liep steeds op een drafje in plaats van te stappen. Hij was ongehuwd, bekend als ietwat zonderling en ietwat Duitsgezind. Hij werkte reeds een paar jaar als vrijwilliger in Frankrijk, meer bepaald in Bretagne, als verpleger verbonden aan een Duits arbeiderskamp.

Hij wist mij te overtuigen met hem op te trekken en verzekerde mij dat ik probleemloos over de grens zou geraken met de nachttrein Brussel-Parijs. Hij zou zorgen dat ik daar werk kreeg in de kampkeuken, een bevoorrechte plaats voor wat betreft de voeding.

In dezelfde periode was ook de ongeveer 23-jarige buurman Rudolf Janssens met verlof. Ook hij werkte reeds enkele jaren in Frankrijk voor de Duitsers, in het begin in Chartres maar op dat ogenblik in de Duitse oorlogshaven Brest in Bretagne. Door zijn talenkennis was hij er tolk en had een Duits paspoort waardoor hij als Duitser werd erkend en er de voordelen van genoot. Het toeval wilde dat wij dezelfde dag vertrokken naar Frankrijk. Rudolf had mij de raad gegeven zoveel mogelijk tabak en sigaretten mee te nemen, die in Frankrijk goudwaarde hadden.

Gezien hij, als Duitser erkend, toegang had tot de rijtuigen voorbehouden aan het Duitse leger dat geen controle kreeg aan de grenzen, nam hij mijn koffertje rookwaar bij zich tot Parijs. Met ons drieën vertrokken wij in de late namiddag

met de tram naar Gent St.-Pieters waar we zonder problemen de trein namen naar Brussel. Met benepen hart, doch probleemloos, reden wij met de nachttrein naar Parijs waar wij in de vroege morgen aankwamen in de Gard du Nord.

Daar namen wij afscheid van Rudolf Janssens die met de metro naar een ander station moest voor de trein naar Brest.

Parijs was indrukwekkend, massa's mensen, van alle soorten huidskleur, vooral Noordafrikanen. Ook de metro was een onvoorstelbare belevenis: onder de grond, de ganse stad door, een wirwar van spoorlijnen, in de vele stations onder en boven elkaar rijdende treinen, hypermodern ingericht, automatisch sluitende deuren, alles goed en duidelijk aangegeven waar men heen moest, eenvoudig om de weg te vinden. Het was overweldigend voor een jonge 18-jarige Vlaamse jongen van die tijd die voor het eerst ermee geconfronteerd werd.

Met de metro reden wij naar de Gare de l'Est waar wij de trein namen naar Fismes. Daar ging ik in het hotelletje mijn achtergelaten spullen ophalen. Ook mijn in Joncherie achtergelaten fiets stond daar, die kon ik helaas niet meenemen.

Terug per trein naar Parijs en met metro en bus naar de voorstad Villejuif. Daar zouden wij overnachten bij de ouders van een jongen, omgekomen bij een geallieerd bombardement in het kamp waar wij heen moesten. Het was een mild voorjaar en in de voortuin bij die mensen zag ik reeds blozend rijpe kersen hangen. Na een verkwikkende nachtrust reden wij met de bus naar het buiten Parijs gelegen mondaine St.-Cloud. Daar brachten wij een bezoek aan de eigenaars van het huisje waar Pol woonde in Ploëmeur. Wij werden er ontvangen door twee charmante adellijke dames, de moeder en de zuster van een officier bij het Franse leger, die op dat moment diende onder de toenmalige leider van Frankrijk Maarschalk Pétain. Ze woonden daar in een kasteel op een mooi domein met prachtig groot park. Later heb ik vernomen dat velen uit de Franse adel en de gegoede burgerij de kant kozen van de nieuwe orde van Pétain, wat neerkwam op collaboratie met de Duitse bezetter. Met de dames werd buiten in het park genoten van een goed middagmaal. Nadat Pol de dames verzekerd had dat hij voor hun Bretoens huisje goed zorg zou dragen, vertrokken wij opnieuw naar Parijs.

Door het paniekerige gedrag van Pol reden wij dikwijls de verkeerde richting uit. Toen ik hem daar opmerkzaam op maakte beweerde hij steeds dat hij wel beter wist. Na veel boven- en ondergrondse omzwervingen kwamen wij uiteindelijk in de Gare de Montparnasse waar wij de trein zouden vinden die ons naar Lorient moest brengen.

Alle stations die wij in Parijs aandeden waren zogenaamde kopstations, wat betekent dat de trein er niet verder kan rijden en moet terugkeren vanwaar hij gekomen is. In dit zeer grote station stonden een hele rij treinen naast elkaar te wachten op het tijdstip van vertrek. Ik zag onmiddellijk dat de eerste twee in de rij vertrokken met een uur tijdsverschil naar Brest. Er stond duidelijk aangegeven langswaar ze reden. De eerste reed over Chartres - Le Mans - Angers - Nantes - Vannes - Lorient (onze bestemming) - Quimper - Brest. De tweede volgde dezelfde weg tot Le Mans en reed over Rennes - St.-Brieux - Brest. Op een drafje liep Pol naar de tweede in de rij, dus de verkeerde. Toen ik hem wees op zijn vergissing zei hij dat het niet de eerste maal was dat hij hier de trein nam en hij steeds op diezelfde tweede rij stond.

De treinen waren steeds ver op voorhand volzet. Het was dan ook met krachtig duwen dat wij een staanplaats konden bemachtigen. Vooral mijn bagage was een extra last. Grote koffer, boekentas en rugzak moesten aan de voeten worden gedeponneerd. Dit was weinig aantrekkelijk voor de 600 km lange reis die meer dan 10 uur duurde.

Ik zag de trein die wij eigenlijk moesten nemen vertrekken en een goed uur later vertrok die waarop wij stonden. Via Chartres belanden wij in Le Mans. Daar was er luchtalarm en moesten de treinen in het station blijven staan. Toen kon ik Pol overtuigen aan de treinwachter informatie te vragen en... wij hadden inderdaad de verkeerde trein genomen. Ik zag dat naast onze trein nog een andere stond te wachten. Het bleek de trein te zijn die over Lorient reed en vlug verwisselden we van trein. Van het lange staan kreeg je overal pijn. Ik wurmde mij tussen de mensen door naar het WC, sloot de deur af, legde het deksel dicht omwille van het lawaai en zette mij wat te rusten. Ik moet in slaap zijn gevallen want het was reeds tegen de morgen toen ik door het harde bonken op de deur wakker werd. Toen ik buitenkwam zag ik een hele rij wachtenden die met hun blik en commentaar hun ongenoegen uitten.

Eindelijk kwamen we in Lorient, een door geallieerde bombardementen zwaar beschadigd station, vanwaar we te voet naar het vijf kilometer verder gelegen Ploëmeur, onze eindbestemming, trokken.

Lorient bood een aangrijpend aanzicht. Wij gingen door straten waar alle huizen waren uitgebrand, alleen nog zwart geblakerde muren stonden overeind. In een nacht was de stad bijna volledig vernietigd en tienduizenden burgers (ik meen 40.000) lieten er het leven. De woede op de geallieerden voor deze, in militair opzicht nutteloze verwoesting, was groot. Pol liep meer dan hij stapte. Hij had alleen een klein koffertje bij, ik met mijn zware last had moeite om hem te volgen.

Ploëmeur

In de verte hoorde ik steeds ontploffingen, het leken wel inslagen van granaten. Ik was er niet gerust in en voelde mij allesbehalve op mijn gemak. Later bleek dat de ontploffingen van een steengroeve in de buurt afkomstig waren.

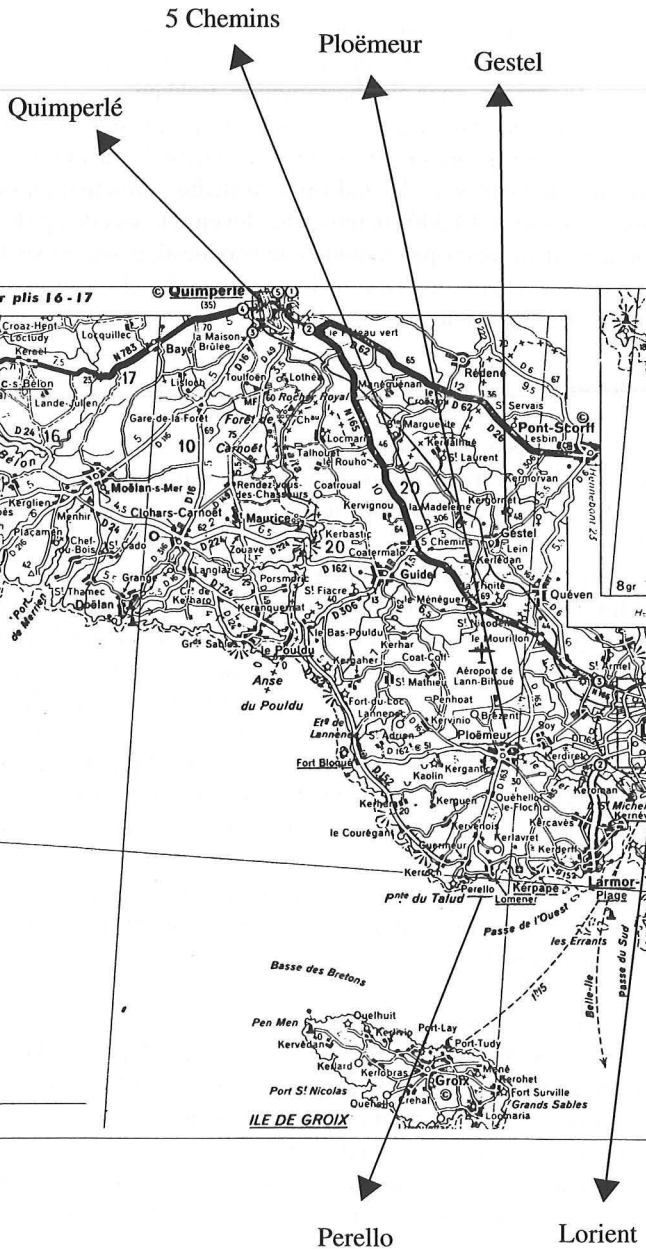
Zwetend en doodmoe belandden wij na een 5 km zware voettocht in ons verblijf, een in natuursteen opgetrokken Bretoens huisje, waar ik een kamer op de begane grond kreeg toegewezen. Ploëmeur was een landelijk Bretoens dorp, gelegen in een dennebosrijke groene omgeving. Op het ronde dorpsplein stond in het midden een kerk in grijze natuursteen met daarrond huizen, meestal winkels of ambachtshuizen en een paar cafés. Van het dorpsplein waarop 5 straten uitkwamen, liep een straatje richting Perello aan de Atlantische Oceaan. Het was de rue St.-Bieuzy. Wij woonden daar op nr. 17. Pol had er veel kennissen onder de bevolking en voelde zich er thuis.

Hij ging met mij mee om mij aan te melden bij de keukenchef in het kamp, een Duitse O.T.-officier. Ik werd aanvaard en mocht 's anderendaags reeds in de keuken werken.

Er werkten daar heel wat mensen van verschillende nationaliteiten. De burgerhoofdkok, Georges Bolle, afkomstig van Menen werkte er samen met een jongen van ongeveer 16 jaar, ook uit Menen, kleine Georges genoemd. Een Chinees, Charlie, stond er aan het fornuis.

Een tiental vrouwen moesten daar groenten kuisen en aardappelen schillen, die werden aangebracht in kruiwagens door meestal oudere mannen.

Het was een grote nette keuken met een hele batterij moderne fornuizen

waarin gekookt en gebakken werd. Men bereidde er eten voor 800 à 1.000 mensen.

Een dertigtal Duitse O.T. mannen kregen er soep, hoofdschotel en nagerecht. Zij die in de keuken werkten kregen hetzelfde. De arbeiders die van het werk kwamen kregen wat de Duitsers *Eintopf* noemen, een soort dikke soep waarin vlees, groeten en aardappelen waren verwerkt en die men tegen afgifte van een zegel, in een keteltje, meestal een oude soldatengamel, meenam naar zijn verblijf.

In het kamp zelf, enkele hectaren groot, stonden er een twintigtal houten gebouwen met tafels en stoelen en stapelbedden voor 40 à 50 mensen.

Iedere barak had een overste die verantwoordelijk was voor de netheid en de organisatie van de slaapgelegenheden. De aan de straat palende gebouwen waren een vroeger pensionaat. Daarin verbleven op de bovenverdiepingen de Duitsers en was het bureel van 4 op 5 meter.

Lagerführer Fuchs was een korpulente roodharige man met kromme benen, alsof hij zijn ganse leven op een paard gezeten had. Zoals de meeste Duitsers had ook hij een stem die klonk als een klok en als hem iets dwars zat hoorde men hem over het ganse kamp. Hij was zeer opvliegend van karakter maar geen boeman.

Ik moest mij laten inschrijven op het bureel. De enige bediende was een ongeveer 40-jarige Vlaming, ook afkomstig uit Menen, en heette Georges Carpentier. Het viel op dat drie mannen uit Menen dezelfde voornaam Georges hadden, die men op zijn Menens uitsprak als "Zorze". Ik kreeg het vermoeden dat veel mannen in Menen die naam droegen, waarvan ik later de bevestiging kreeg. Waarschijnlijk hield het verband met de patroonheilige van Menen, St.-Joris.

Georges Carpentier schreef mij in als werkende bij een Duitse onderneming in Frankfurt. Ik kreeg een *Ausweiss* met foto erop van vreemde arbeider in Frankrijk. Na korte tijd was het algemeen geweten dat ik daar was als gevluchte uit eigen land tegen de deportatie. Het duurde dan ook niet lang voordat de Duitse Lageroverste en keukenchef daarover waren ingelicht.

Ik werkte dus in de keuken, waar ik aanvoelde dat de verstandhouding van de Duitse keukenchef tegenover mij niet al te best was. Na een maand kreeg ik huiduitslag die enorm jeukte en na enkele dagen stonden mijn armen en mijn benen vol met etterende zweren. De keukenchef verwees mij naar de dokter die mij verbood nog in de keuken te komen.

Een paar kilometer buiten het dorp, in de bossen, lag er een Duits lazaret waar gewonden en zieken werden verzorgd. De verplegers waren Hollanders. Door hun goede kennis van het Duits wisten ze steeds de goede arbeidsplaatsen te verwerven.

De Duitse officier-dokter die mij verzorgde, een vriendelijke zachte man, was afkomstig uit het geannexeerd gebied in Polen. Toen hij hoorde dat ik Vlaming was, liet hij mij verstaan dat hij daar ook niet met volle overtuiging was.

Met een pincet ontdeed hij alle zweren van de korsten, bedekte ze met zalf en omwond mijn armen en benen met een verband. Ik hoefde niet te werken en iedere dag moest ik naar het lazaret om dezelfde ingreep te ondergaan. Ik ontmoette daar ook een jonge dokter uit Gent, De Boosere, die daar voor een of andere Duitse firma werkte. Het duurde ongeveer 14 dagen vooraleer ik weer aan het werk kon. Tijdens die periode kon ik niet naar de Duitse keuken om te eten en was dus op zelfbevoorrading aangewezen. Mijn rookwaren kwamen daarbij goed van pas. Een Armeniër, die met de kruiwagen aardappelen aanvoerde, liet terwijl hij weg was het magazijn open, zodat ik voor een sigaret enkele aardappelen of peulvruchten kon stelen.

In ons huisje hadden wij een open haard waarop ik mijn eten bereidde. Voor sigaretten kocht ik van een Algerijn broodzegels en bij een boerin boter en melk.

In de keuken mocht ik niet meer werken en de Lagerführer belastte mij met het beheer van de voorraadkelder van het Lager.

In deze grote half onder de grond gelegen kelder met toegang langs een buitentrap lagen de voorraden dekens, eetketels, lepels en vorken. Wie nieuw aankwam in het kamp kreeg daar een deken, eetketel, vork en lepel. Wie vertrok moest alles binnenbrengen. Ik had er weinig te doen en kon vanuit mijn kelder door een venster het keren en gaan op de Lagerkoer overschouwen. Zo kwam ik regelmatig in contact met een man die toezicht had binnen het Lager. Hij was ook Vlaming, een zekere Alfons uit Zottegem,

invalide met een stijf been en steunend op een zeer mooie in hout uitgesneden wandelstok. Deze prachtige en kunstige wandelstokken werden door de Noordafrikaners tijdens hun vrije tijd gemaakt.

Een Spanjaard sloeg af en toe een praatje met mij. Hij was destijds na de burgeroorlog in Spanje als communist naar Frankrijk gevlucht voor het Franco-regime. Hij was gekwetst in de oorlog en had een stijf been. Hij had een emmer met vuilblik en een zelfgemaakte bezem bij zich. Steeds naar de grond starend veegde hij af en toe een beetje stof bijeen en schepte het in zijn emmer. Lag er toevallig een sigarettepeukje op de grond, dan stortte hij er als een panter op af, ontdeed het van papier en stopte het beetje tabak in zijn tabaksdoos. Sigarettepeuken vond men zeer zelden. Alleen de Duitsers gooiden die weg. Bij de burgers die rookten ging het peukje steeds terug in de tabaksdoos.

Men had in het kamp, een grote onderaardse bunker gebouwd als schuilplaats voor de Duitsers tegen de luchtaanvallen. Die zou later met gras bezaaid worden. Een aantal zakken met graszaad was bij mij in de kelder afgeleverd. Ik verveelde mij en besloot de Spanjaard eens een poets te bakken. Met het graszaad rolde ik een sigaret, brak ze middendoor, stak een beetje vuur aan het uiteinde en gooide ze op de betonnen vloer van de koer. Toen de Spanjaard de peuk zag, pakte hij ze, trok het papier weg en stond met het graszaad in zijn handen. Woedend keek hij rond en braakte enkele Spaanse vloeken. Gelukkig voor mij had hij mij niet opgemerkt, het zou zeker mijn beste dag niet geweest zijn.

Het bloed kruipt waar het niet gaan kan, en het was ook bij de Duitsers bekend dat ik een overtuigde Vlaming was. Ik kreeg dan ook de naam "Der Flame" en ik was er fier op. Op zekere dag bood zich bij mij een jongen aan, Marcel Parmentier uit Langemark. Hij was even oud als ik en was ook gevlucht voor de deportatie. Hij was meegekomen met zijn broer, die werkte in een Lagerkeuken in de buurt van Gestel ongeveer 15 km van bij ons. Hij heeft een tijd bij ons in het kamp verbleven. Hij kwam mij eens opzoeken in de kelder en wij gingen samen naar het huis waar ik woonde. Toen hoorden wij plots een brullende stem roepen *Der Flame - Der Flame*. Wij liepen vlug naar het Lager waar Fuchs ons reeds tegemoet kwam. Ik zei tegen mijn vriend, de andere kant uit te lopen. Fuchs kwam dreigend en vloekend naar mij toe en ik verwachtte mij aan enkele klappen. Ik ging naar de kelder, op de hielen

gevolgd door de woest briesende Fuchs. Ik nam mij voor om, als hij mij een schop zou geven, mij om te draaien en hem een klap op zijn kop te geven. Gelukkig voor mij bleef het bij het gebrul. In het andere geval zou ik het er niet goed vanaf gebracht hebben.

Aan de kelder aangekomen stonden er enkele mannen te wachten op hun dekens en eetgerei. In de kelder stonden ook een twintigtal nog ingepakte nieuwe kachels die waarschijnlijk moesten dienen voor de barakken. Ik stelde aan Parmentier voor ze te saboteren, waarmee hij zonder veel overtuiging instemde. Wij zouden de gietijzeren deksels, terwijl ze open stonden, een flinke duw geven zodat ze afbraken.

Parmentier stampte er een paar maal tegen en zei dat ze niet braken. Ik zag dat hij bewust niet hard stampte. Ik nam zijn werk over en stampte van een drietal tegen het deksel dat afbrak. Ik had nadien wel een beetje wroeging van deze moedwillig aangebrachte schade.

De grote plaag in Frankrijk waren de vlooien. Je hele lijf zal vol. Ze kropen in de zomen van je broek tot aan de lendenriem waar ze niet verder omhoog konden en samentroepen. Ze nestelden zich in je ondergoed en kropen langs je hals omhoog naar je haren. Het hele lichaam was door de vlooien gebeten en het jeukte ongelooflijk. Je was eigenlijk de hele dag bezig met vlooien pakken. Op je lijf moest je ze met de vingertop eerst wat rollen om ze daarna te pakken en tussen de duimnagels drukken tot ze openspatten. Alvorens te gaan slapen moest men eerst zijn bed ontvlooiën, daarna ieder kledingsstuk één na één zuiver maken. De vlooien sprongen soms tot 1 meter ver uit je kleren.

Op een avond vleide ik me neer in bed na het vlooienritueel. Opeens voelde ik iets zeer zacht bewegen over mijn been. Ik dacht aan een grote spin, sprong uit mijn bed en stak het licht aan. Dat zachte iets kroop omhoog over mijn schouder en borst en wipte uit mijn onderhemd op de grond en verdween in een van de vele gaten in de plankenvloer. Het was een muis.

Op zekere dag bouwde men een stalletje tegen de magazijnkeuken aan waarin twee biggetjes gezet werden. Ze aten de afval uit de keuken en groeiden zienderogen. Ik maakte een oude Duitse O.T.-man, Peter, erop attent, die er verantwoordelijk voor was, dat ze te zwaar gevoederd werden en door hun poten zouden gaan en creperen. Hij negeerde smalend mijn opmerking want

wat kende een jonge Vlaming nu van varkens kweken tegenover een oudere Duitser die van varkens alles afwist.

Op een dag was het zover, een varkentje ging door de poten en was niet meer recht te krijgen. Peter kwam mij halen en vroeg of ik het wilde doden en begraven. Deze biggen wogen ondertussen ongeveer 35 kg. Ik gaf met een zware hamer het ongelukkige dier een paar flinke meppen op de kop, gooide het dan in een kruiwagen, kreeg een zak chloorkalk mee en een spade met de opdracht het in een uithoek van het kamp op een stuk braakliggende grond in een minstens 1 meter diepe put te begraven, de chloor overheen te gieten en het graf goed te dichten. In een met struiken afgeschermd plaats op het Lager groef ik een put, gooide de chloor erin en wikkelde het varken in de papieren chloorzak en reed er mee naar huis. Ik had gezien dat in de buurt een slager woonde en trok er 's avonds met het zwijntje naartoe, waar ik het mocht versnijden. Ik sneed er een paar mooie stukken af voor vrienden en een achterhespje voor mezelf. Het hespje zou ik inzouten maar zout was tijdens de oorlog in Frankrijk een zeldzaamheid. Een Pool die in de keuken werkte, kon ik voor een beetje tabak overhalen een paar kilo zout uit de keuken te stelen. Ik kreeg ongeveer 1 kilo, wat veel te weinig was. Ik zocht in Pol zijn huisraad en vond een stenen kom, wreef de hesp in met zout, duwde het in de kom en strooide de rest van het zout erover. Het huis had geen kelder en ik deponeerde mijn hespepot hoog aan de muur in een met mugges gemaakt kastje. Voorzichtigheidshalve had ik Pol niets daarover gezegd. Na enkele tijd liep hij zich af te vragen wat er zo stonk in de achterkeuken tot hij de kom ontdekte met het rotte vlees. Mijn inzet had weinig opgebracht. Enkele dagen nadien stierf ook het tweede varkentje dat door iemand anders werd in de grond gestopt. Het was gedaan met de zwijnenkweek.

Op verkenning in de omgeving

In de vrije tijd en op zondag werd het dorp verkend, maar verder dan een straal van een vijf- à tiental kilometer ging het zelden. Op een zondag nodigde Pol mij uit om samen naar Perello, een plaatsje direkt aan de oceaan, te wandelen. Wij bezochten er een cafeetje dat op de rotsen aan de rand van het water was gebouwd. Door het raam van de gelagzaal zag men een 30-tal meter dieper het water. Pol trakteerde op een streekeigen drank, een soort Calvados. Men raadde mij aan voorzichtig te drinken en inderdaad het brandde als vuur op je

Marcel Michiels in de voortuin van het huisje in Ploëmeur
in de zomer van 1943.
(Foto Marchel Michiels)

tong, keel en slokdarm. Ik snakke naar adem. Het was een drank van minstens 60° alcohol. Voor een tweede deed ik niet meer mee.

Vanuit het Lager reed iedere dag een lichte vrachtwagen naar Quimperlé, een stadje op ongeveer 20 km van Ploëmeur. Deze wagen, een oude Renault, was eigenlijk een oude middendoorgezaagde personenwagen waarop een laadbak was gemonteerd. Hij reed op gas dat in een kolom op de wagen met hout werd gestookt. De chauffeur was een in Ploëmeur wonende Fransman.

In Quimperlé werden in een Duits magazijn verse groenten en vlees gehaald voor de keuken. Enkele malen had ik de gelegenheid mee te rijden om een handje toe te steken bij laden en lossen. Hierdoor had ik de gelegenheid dit mooie Bretoense land en het prachtige, op een hoogte gelegen, oude stadje Quimperlé te leren kennen.

Het was een mooie zomer in 1943 en op sommige plaatsen op de uitgestrekte velden werden reeds bloemkolen geplukt. Bij ons in Vlaanderen was men ze nog aan het planten.

Mijn vriend Parmentier vroeg me mee te gaan op bezoek bij zijn broer in een Lager nabij het dorpje Gestel. Op een zondagmorgen trokken wij er naar toe met nog een andere jongen uit Langemark, Brion die de bijnaam Bazar droeg omdat ze bij hem thuis een grote winkel hadden, er naar toe. Men had ons uitgelegd langswaar wij moesten gaan. Op een plaats genaamd “Les 5 chemins” moesten wij rechts afslaan en enkele kilometers verder zouden wij wel het kamp bereiken, waarvan de naam mij is ontgaan. Wij gingen langs meestal holle binnenwegen, kwamen aan een splitsing van de weg en twijfelden. Gelukkig kwam daar een oud vrouwtje krom gebogen door de last der jaren. Met mijn beste Frans sprak ik het vrouwtje aan en vroeg haar de weg naar de “5 Chemins”. Het vrouwtje stamelde *Français comprends pas* maar toonde ons schouderophalend toch de richting die we moesten volgen. Het was ongelooflijk zo ver in Frankrijk iemand te ontmoeten die geen Frans sprak of verstond. Het bleek dat nog vele oude Bretoenen geen Frans kenden en alleen hun eigen taal spraken.

Wij trokken verder tot aan een Lager dat in een dennenbos was opgetrokken. Enkele Vlamingen die er in de keuken werkten verwelkomden ons. Een uitgebreid, overvloedig en lekker middagmaal werd ons voorgezet. Het was een hele tijd geleden dat we zo iets te eten hadden gekregen. Het smaakte

heerlijk. Na een kleine wandeling in het mooie Lager kregen we koffie met gebak. Voldaan en met goed gevulde magen namen we afscheid en vertrokken wij naar Ploëmeur. Het was een mooie zondag geweest.

Tegenover ons huis in de rue St.-Breuzy stond er een boerderij die werd uitgebaat door een stevige weduwe van in de veertig, daarbij geholpen door haar ongeveer 16-jarige zoon en een iets jongere dochter. Gezien de schrale zand- en rotsachtige bodem in die streek leefde men van de melkveehouderij. Iedere morgen zag ik de kleine nogal magere, meestal zwart-witte koeien uit het ommuurde erf naar buiten komen. Aan de halsband hing een ketting van een viertal meter lang met aan het uiteinde een pin. Buiten het dorp werden ze langs de weg vastgemaakt door de ijzeren pin in de grond te slaan. Er groeide weinig en mager gras. Iedere avond ging ik bij de boerin een literfles melk halen en af en toe een pond boter tegen een zeer schappelijke prijs. Uit een tot aan de rand gevulde, veertig cm hoge houten kuip met een diameter van ongeveer 80 cm, schepte de boerin de melk. Ik heb meermaals meegeemaakt dat de kat aan de melk likte en met de woorden *allez chat* werd opzijgeduwd. Ook de op het erf loslopende hond kwam zijn dorst lessen aan de lekkere melk.

Leefde men in Vlaanderen op sommige hoeven nog tamelijk primitief, Bretagne tarte elke verbeelding. De langgerekte hoeve had onder haar rieten dak zowel de woonst met aanpalend de koestal als de schuur of karrenhok. Daarboven was de hooizolder die van buitenuit met een ladder bereikbaar was. De woonruimte had geen stenen vloer, maar was van aangestampte klei. Naast de vooruitgebouwde open haard, die tegelijk diende als kookplaats en verwarming in de winter, was aan een zijde een grote kleerkast ingebouwd. De andere kant was een alkoof (slaapplaats) met gordijnen, waaronder het brandhout (ook gedroogde stokken van spruit of hooggroeiende kolen) was opgestapeld. Een deuropening gaf toegang tot de koestal. Men leefde er verbonden met de dieren. Op zekere dag was ik de voorplaats van de keuken aan het vegen. De Duitse keukenchef kwam tot bij mij en vroeg wat ik hier eigenlijk deed. Ik antwoordde dat ik, zoals hij wel kon zien, bezig was dat proper te houden. Ik had het gevoel dat hij op iets anders zinspeelde, wat bevestigd werd door mij grijnzend te zeggen dat hij wel beter wist en op de hoogte was waarom ik hier was.

Op een dag zat ik mij te zonnen aan mijn kelder en hoorde in het aanpalende bureel (de deur stond open) het stemgeluiden van Fuchs en Carpentier. Het was geen gewone verhitte discussie maar een hoogoplopende twist tussen die twee. Er werd gevloekt in het Duits en het Vlaams en Carpentier kwam naar buiten en vertrok voor altijd. Ik wist dat Carpentier een gedurfde bek had, maar dat hij dat aandurfde wekte bij mij een enorm ontzag voor hem.

Enkele minuten nadien kwam ook Fuchs met rood gezicht en blijkbaar nog niet bekomen naar buiten. Met grote passen kwam hij op mij toe en zei: *Flame, du sprichst Französisch*. Ik zei aarzelend ja (want het Frans dat ik sprak was niet zo denderend) en voegde er meteen aan toe *auch Flämisich* waarop hij zei dat hij dat wist.

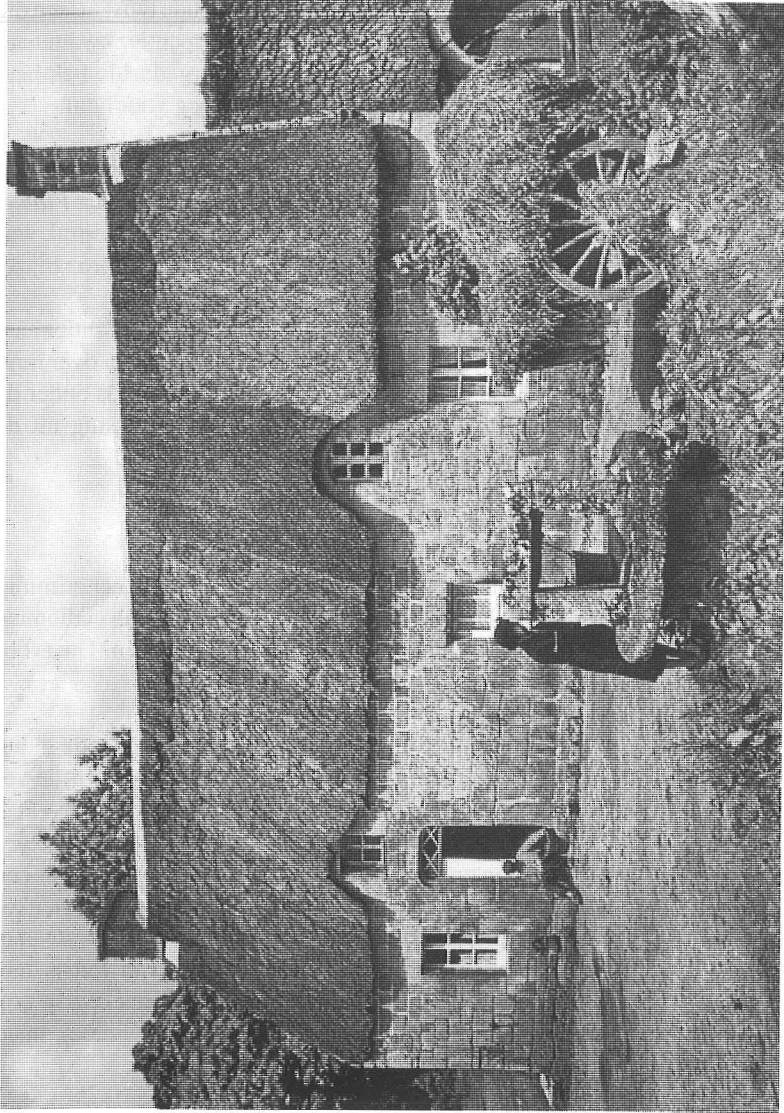
Hij troonde mij mee in zijn bureel en wees mij de plaats van Carpentier aan. Voortaan zou ik de plaats van Carpentier innemen. Erg opgetogen over mijn bevordering was ik niet, vooral niet met de gedachte dat ik steeds onder de ogen van de opvliegende Fuchs zou zitten. Maar mijn verlossing uit de vlooienkelder stemde mij anderzijds toch tot enige vreugde.

De kampadministratie

Ik had reeds vastgesteld dat Fuchs de eerste dagen van de maand zeer grimmig gestemd was. De reden was dat zijn maandelijks afrekening van eetbonnen en tabakbonnen nooit klopten met het aantal Lagerinwonenden. Daarvoor moest hij verantwoording afleggen aan zijn hogere overheid.

Ik zou voortaan verantwoordelijk zijn voor de kampadministratie, de in het kamp werkende arbeiders (een zestal Bretoenen, meestal oudere dorpsbewoners) en hun werkverdeling, en alles wat in het Lager reilde en zeilde.

Het bureel was een kamer van ongeveer 5 op 4 meter met tegen de muur een lambrizing van ongeveer anderhalve meter hoog. Rechts bij het binnenkomen stond mijn bureau, een tafel met schuif, en daarop een telefoontoestel met draaihendel, langs de linkerzijde stond het grote bureau van Fuchs met daarnaast tegen de muur een kast met schuiven. Wij zaten dus oog in oog schuin tegenover elkaar. Gelukkig was Fuchs zelden op zijn bureel, maar wipte wel af en toe binnen om te zien of er niets speciaals was.

Bretoense hoeve met klassieke waterput

Ik had mij voorgenomen de zaak grondig en efficiënt aan te pakken. Ik begaf mij bij iedere barakkenchef en vroeg hem een lijst in tweevoud op te maken van alle mannen die er verbleven in de barak. Een exemplaar moest worden opgehangen aan de binnenzijde van de toegangsdeur, het tweede moest mij worden gegeven. Ik zou die lijst twee dagen later ophalen, wat zonder problemen gebeurde en waardoor ik Fuchs het juiste aantal mensen dat in het Lager verbleef kon voorleggen. Bij iedere wijziging moesten de barakkenoversten dit onmiddellijk melden. Iedereen werkte goed mee. Op een beleefde manier controleerde ik de netheid van de barakken in het Lager. Na enkele weken was ook de administratie op punt gesteld tot grote tevredenheid van Fuchs. Dit uitte hij door de vriendelijke manier waarmee hij met mij omging.

Het was een bijna dagelijks komen en gaan van vooral Noordafrikanen, Marokanen, Algerijnen en Tunesiërs. Na enkele tijd leerde ik deze van elkaar te onderscheiden. De Marokanen waren meestal robuuster van gestalte, iets donkerder van huidskleur en velen met ingesneden littekens in het gezicht. Algerijnen waren lichter van huidskleur, kleiner en in de omgang nogal sluw. De Tunesiërs waren in het algemeen tenger van bouw, zacht in omgang en ietwat teruggetrokken. Het gezegde over deze drie volkeren, de Marokanen zijn soldaten, de Algerijnen zijn vrouwen, de Tunesiërs zijn kinderen, geeft in grote mate de werkelijkheid weer. Bijna dagelijks kwamen zich vooral van deze Noordafrikanen op mijn bureel aanmelden om te worden ingeschreven. Velen van hen waren ongeletterd en konden noch lezen noch schrijven. Van sommigen onder hen was de geboortedatum niet bekend en werd op hun paspoort een jaartal geschreven en de vermelding "*environ*". Ook de kleur van hun ogen, beschrijving van baard of snor, gelaat en andere kentekens werd vermeld. Dit bleek wel noodzakelijk wanneer men zag dat ze bijna allemaal dezelfde naam droegen, Mohammed, Mohmed en Mohand en familienaam Ben Ali, ofwel Ali Ben. Zo kreeg ik op een dag iemand met op het paspoort vermeld: *Moustache à la Hitler*. Velen onder hen spraken helemaal geen woord of gebrekkig Frans en lieten zich bijstaan door een landgenoot die hun tolk was. Een fransonkundige Tunesiër, vergezeld van een vriend-tolk met zeer onvolledige papieren kwam zich inschrijven. Ik vroeg hem zijn geboortedatum wat zijn vriend vertaalde. De jonge man antwoordde met zijn handen aantonende *petit-petit*, dus dat hij klein was bij de geboorte.

Om tweemaal zegels voor eten en tabak te krijgen lieten sommigen, meestal Algerijnen, zich inschrijven in twee kampen tegelijkertijd. Zo ging de ene

eten halen voor zichzelf en zijn vriend in het ene Lager en de andere deed hetzelfde in een ander Lager. Hetzelfde gebeurde voor het maandelijks rantsoen rookwaren. De Duitsers wisten het waarschijnlijk wel, waren daarover ten zeerste vergramd, maar konden er weinig aan doen.

Achter het bureel van Fuchs lag op de lambrisering een stuk rubberen waterslang van ongeveer 50 cm lang. Ik had mij reeds afgevraagd wat dat daar lag te doen en waarom dat daar bleef liggen. Een paar dagen nadien kwam het antwoord daarop. Fuchs was een tevreden man, want de maandelijkse uitreiking van het rantsoen rookwaren was voorbij en misschien voor de eerste maal had hij iedereen kunnen bedienen die zich had aangemeld. Wij zaten beiden op ons bureel toen er zachtjes op de deur werd geklopt. Fuchs riep met zware stem "binnen". Tot driemaal toe werd op de deur geklopt, "binnen" geroepen maar de deur bleef dicht. Ik zag dat Fuchs al nerveus werd. Ik stond op en ging de deur openen. Een Algerijn stond voor mij en ontblote zijn hoofd. Ik vroeg hem binnen. Hij wende zich tot Fuchs en zei: *monsieur c'est pour mon tabac*. Fuchs had het verstaan en dacht waarschijnlijk dat hij te doen had met een van die sluwen die probeerden een dubbel rantsoen te bemachtigen. Schijnbaar kalm zei hij tot de man dat hij hem onmiddellijk zijn tabak ging geven. Hij stond recht, nam het stuk waterslang van de lambrisering en kwam van achter zijn bureel en begon op de man in te slaan en brulde *raus*. Geschrokken liep de man met zijn handen zijn hoofd beschermend, jammerend rond het bureel van Fuchs, gevolgd door een woedend slaande en steeds *raus* brullende Fuchs. De man bleef rondlopen waarop ik recht sprong, de deur opende en de man bij de schouder nam en naar buiten duwde. Fuchs zei daarop, kijk die heeft nu zijn rantsoen gekregen, die komt geen twee maal terug.

Zoals meestal zat ik alleen op het bureel toen de telefoon rinkelde. Ik nam op en meldde mij met "*Lager Jupien*". Aan de andere kant sprak een brullende stem slechts één woord. Ik vroeg *bitte* en opnieuw viel dat brullende woord. Toen ik zei dat ik hem niet begreep, scheen die man over zijn toeren te gaan, vloekte en schreeuwde alsof hij razend werd en vroeg wat voor iemand de telefoon had opgenomen en dat hij mij eens mijn les zou lezen. Achteraf bleek dat die man alle kampen moest opbellen en het alarm moest doorseinen dat vijandelijke vliegtuigen de streek naderden. De man had in de telefoon geroepen *Fliegervorwarnung* wat betekende dat vliegtuigen in onze richting uit vlogen en men moest rekening houden met een daaropvolgend alarm.

Steeds frequenter kwamen vooral 's nachts vijandelijke vliegers overgevlogen. Men moet dit hebben beleefd om te geloven wat voor schouwspel dit was. Van in de verte hoorde men het geschut van de luchtafweer waarbij zoeklichten door de lucht kliefd. Hoe dichter de vliegtuigen naderden, hoe nabijer men het geschut in actie hoorde komen. Het was alsof de hel was losgebarsten. Ongelooflijk hoe een vliegtuig aan dit spervuur kon ontsnappen. Ik heb nooit gezien dat er een werd afgeschoten. In de omgeving waar wij woonden stond een zeer zwaar stuk luchtafweergeschut. Toen dit 's nachts zijn eerste schot loste wipte ik omhoog in bed. Vlug uit bed nam ik een ronde metalen pot die steeds in mijn nabijheid stond, zette deze op mijn hoofd, pakte mijn steeds klaarstaande spullen en ging in de deuropening staan en volgde vanop die plaats het spektakel, klaar om weg te lopen als dit nodig bleek. Door de duizende granaten die in de lucht ontploften, hoorde je de granaatsplinters door het groen ritselen en neervallen. Wat moet een bombardement afgrijpselijk zijn.

Op een namiddag meldde diezelfde stem vliegeralarm. Ik begaf mij naar het magazijn bij de keuken waar een handbediende sirene was opgeborgen en bracht ze naar buiten. In de keuken zag ik een Chinees - er werkten er ondertussen twee in de keuken - druk bezig met een groot mes groenten te snijden. Toen het alarm loeide zag ik hoe die man schrok, zijn mes vloog de lucht in en hij verdween meteen. Nooit heb ik iemand zo zien schrikken.

Een andere keer was er overdag vliegtuigalarm. De Duitsers hadden zo te zien de meeste schrik en begaven zich naar de kampbunker. Ik stond aan mijn bureel in de lucht te kijken en ontdekte heel hoog in de lucht het witte stipje van het vliegtuig. Fuchs riep vanuit de bunkertoegang dat ik het bureel moest afsluiten en mij in de bunker moest begeven. Volgens mij was er echter geen gevaar voor een luchtaanval.

Iedere morgen meldden de arbeiders uit het dorp zich bij mij en noemden mij chef. Een van hen vroeg een dag verlof voor 's anderendaags om een zwijn te slachten. Ik stond het toe en voegde er lachend bij dat hij mij maar een karbonade moest meebrengen. 's Anderendaags bood de man zich aan en had inderdaad het gevraagde mee, maar ik kon dit niet aannemen. Hij drong echter aan. Ik kan niet beschrijven hoe goed dit gesmaakt heeft.

Het huis waar wij woonden leek wel de zoeten inval. Naast mezelf, die het voorrecht had van over een aparte kamer te beschikken, woonde er een jonge Fransman uit Meaux, bij Parijs, die met Pol een kamer deelde. In een achterkamer verbleven twee Algerijnen, de nogal vinnige Ali Ben Mohammed samen met zijn intellectuele, bezadigde, nette broer Azroum Ben Mohammed. Hij werkte samen met Pol als verpleger. Toen in Frankrijk de opeisingen aanvingen, kwamen daar nog enkele jonge Fransen bij die op de zolder sliepen, o.a. de ongeveer twintigjarige Max, een charmante Parijzenaar die mij regelmatig Franse les gaf. Verder ook nog een jongen uit St.-Etienne, een zekere Toto uit Aix-en-Provence en een derde waarvan ik mij de naam en de herkomst niet meer kan herinneren. Een paar zijn na korte tijd als vrijwilliger naar het Franse leger van het Pétain-regime vertrokken.

Het viel op dat in Frankrijk de collaboratie vooral bij de betere burgerij een grote aanhang had. In Bretagne zelf was er ook een beweging voor de afscheiding van Frankrijk. Deze noemde zich *Gwin en du* dat stond voor “wit en zwart”, hun nationale kleuren. Vele van deze Bretoense onafhankelijkheidsstrijders zochten in hun streven naar zelfstandigheid heil in de collaboratie.

Zoals ik eerder schreef werden de vrije dagen vooral benut om de streek te verkennen. Lorient bood de desolatie aanblik van een grotendeels verwoeste en uitgebrande stad. Op een groot plein bij een halteplaats voor de bussen van het openbaar vervoer zagen wij een mooie jonge vrouw in Bretoense klederdracht vergezeld van twee kleine kinderen, een jongen en een meisje. Bij de vrouw stonden nogal wat grote reiskoffers die wij hielpen op de bus zetten waarvoor ze ons zeer dankbaar was en ondanks onze weigering enkele munten in de handen stopte.

In een verwaarloosde maar mooie tuin van een verwoest huis zag ik enkele struiken staan met erop vruchten die ik niet kende maar veel gelijkenis vertoonden met kleine peren. Mijn vriend zei dat dit vijgen waren. Dit was de eerste maal dat ik vijgen aan een boom zag.

Lorient had naast een zeer grote vissershaven ook een oorlogshaven. Het was vooral de haven van de Duitse onderzeeërs die er afgemeerd lagen in reusachtige bunkers die de zwaarste bommen konden weerstaan.

Op een dag moest ik op een paar kilometer afstand van het Lager een brief wegbrengen van Fuchs naar een Duits kantonnement. In een bijgebouw van

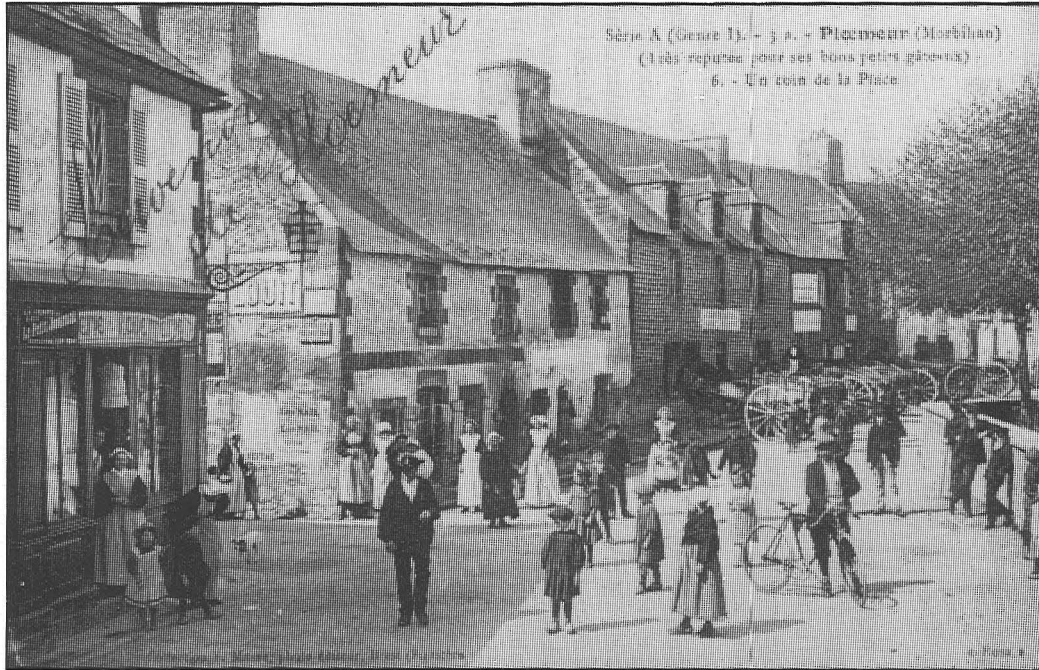
een huis zag ik een Duitse soldaat die steeds maar zat te trappen op een soort fiets zonder wielen, om zodoende stroom te leveren voor de veldtelefooncentrale. Ik zag Duitsers die telefoons bedienden en was er zeker van dat men van daaruit het alarm gaf naar de kampen. Ik dacht aan het voorval met de *Fliegervorwarnung* en maakte me vlug uit de voeten.

Ontspanning

Op een zaterdag kreeg ik op mijn bureel het bezoek van de bij ons inwonende Ali vergezeld van een paar landgenoten. Ze vroegen mij toelating om de toneelzaal in het kamp te mogen gebruiken voor een Algerijnse avond en een soort eredienst aan hun God Allah. Ik vertelde hen dat ik de toelating moest vragen aan Fuchs. Fuchs stond dit toe op voorwaarde dat er geen ongeregelheden zouden gebeuren, en alles binnen de perken van het aanvaardbare bleef. Ik gaf dat door aan de Algerijnen, die mij bedankten en mij uitnodigden deze avond bij te wonen, wat ik aanvaardde. Rond 20 u liep, deze nochtans grote zaal, in korte tijd eivol. Een groep van een achttal mannen maakte er muziek, sommige instrumenten waren zelf gemaakt en zeer primitief, daarbij werden een soort klagende liederen gezongen. Naar het einde toe zag ik hoe iemand uit het publiek rechtstond, met een bankbiljet in de hand naar het podium toeliep en het bankbriefje deponeerde in een op het verhoog klaarstaande korf. Alsof hij het sein had gegeven stonden ze allemaal op en zag ik de eerder als gierig bestempelde Algerijnen royaal hun vrijwillige bijdrage storten in de mand. Na een laatste optreden werd de mand door de muzikanten leeggemaakt en scheen de avond geslaagd. Schijnbaar tevreden trok iedereen terug naar zijn Lagerplaats.

Ook de Duitsers hadden hun rondtrekkende kunstenaars die behoorden tot de culturele groepering *Kraft durch Freude* en voor ontspanning zorgden in de Duitse kantonnementen. Bij deze groepering waren veel kunstenaars uit de Duitse bezette gebieden aangesloten die professioneel amusement brachten. Bij een ontspanningsavond in ons Lager trad een man op met accordeon, zang en voordracht. Ik hoorde aan een paar woorden en uitdrukkingen dat hij geen Duitser was. Het bleek een Vlaming uit Luik te zijn.

Ik weet niet hoe men het deed, maar je had in die tijd heel weinig huizen in Frankrijk die over een toilet beschikten. Ook waar wij woonden waren wij aangewezen op een door Pol ontworpen constructie. In de tuin stond een groot

Dorpsplein van Ploëmeur, na de zondagsmis.

Links is de rue St.Bieuzy. Bemerkt op de achtergrond de hoge karren en de kerkgangers in hun typische klederdracht.

houten vat, anderhalve meter hoog met een diameter van ongeveer 80 cm. Daarboven had Pol een plank met een gat gelegd, de zogezegde bril. Een opstap maakte het mogelijk de zitting te beklimmen. Als het vat te vol was werd een put gegraven waarin de inhoud van het vat werd gestort en met aarde toegedekt. Onze tuin paalde aan de achterzijde van het kamp. Waar eens de bij het bombardement uitgebrande keuken stond, lag nog de betonnen vloer. In deze uithoek van het Lager kwamen de Mohamedanen bidden. Van op het toilet kon men de biddende mannen gade slaan. Ze kwamen steeds alleen, ontvouwden een zuiver bruin papier dat uit het binnenste van een cementzak was gehaald en knielden er op neer. Ingetogen baden ze soms met de handen in de lucht, dan met het hoofd op de grond. Voor een meebiddende hadden ze woord noch oog.

Ik schreef reeds dat Tunesiërs de naam "kinderen" hadden. Op een zondag dat ik thuis was, hoorde ik een soort muziek waarbij zacht werd gezongen. Ik ging tot bij hen en ze toonden mij hun zelfgemaakte instrumenten. Van stokken hadden ze fluiten gemaakt, een andere tokkelde op een gitaar gemaakt van een ovalen pilcharddoos met houten plankje waarop fijne ijzerdraad was gespannen. Het waren jonge Tunesiërs die zich als kinderen vermaakten.

Op een dag kwam Fuchs ietwat grijnzend op het bureel en zei dat wij er versterking zouden krijgen. Er zou namelijk een Duitse vrouw komen werken. Ik vroeg mij af wat ze hier zou doen, daar hier eigenlijk bijna niets te doen was. Het ging er hem meer over dat er iemand aanwezig was. Een tafeltje met stoel werd opgesteld voor de dame. Ik dacht, een vrouw in deze mannenwereld is eens iets anders en kan voor wat afwisseling zorgen.

's Anderendaags meldde zich de Duitse dame. De vrouw was zo groot als ikzelf, 1,80 m., eerder mager, met rood golvend haar, sproeten in het gezicht en de armen getooid met een gouden armband. Ze droeg een gouden bril en een zwart-witgebloemd recht kleed dat tot half haar benen kwam. Ze sprak een soort bekakt hoogduits. De ontgoocheling was groot. Ik wist nu waarom Fuchs haar komst grijzend had gemeld. De onaantrekkelijke vrouw stelde wat vragen over wat ze kon doen, maar had algauw door dat ze weinig kon verrichten. Ze telefoneerde een paar keer en vertrok en kwam nog zelden op het bureel terug.

De bevoorrading bij de Duitse troepen begon zienderogen te verslechteren en men begon op de zwarte markt een en ander aan te kopen.

In het verre Bretagne kon men moeilijk spreken over een zwarte markt. Men kon er alles kopen en de prijzen waren redelijk.

Op zekere dag kwam de Duitse vrouw vergezeld van een Duitse onderofficier van de Wehrmacht mij opzoeken en vroeg mij of ik een slager kende in het dorp die zou kunnen zorgen voor vlees. Ik stelde voor dat ik eerst alleen de slager zou bezoeken om daarover te praten. Als vertaler vergezelde ik de twee Duitsers naar de slager. De prijs was geen probleem en men kocht een volledig rund van ongeveer 300 kg. De Franse slager hield er een goede klant aan over die regelmatig met hem zaken deed.

In het slachthuis, dat eerder een soort magazijn was, zag ik iets dat ik nog nooit had gezien. Een rund lag dood op de grond en om het van zijn vel te ontdoen gaf men een inkeping in de poten, stak er het koperen uiteinde van de luchtslang van een zware voetspomp in en pompte de lucht daarin. Het dier zwol als een ballon zodat het vel helemaal loskwam van het vlees. Langs de buikzijde werd het vel opengesneden en zonder veel trekwerk werd het dier gevild.

De Duitse keukenchef kwam terug uit verlof in Duitsland en kwam Fuchs begroeten op het bureel. Hij vertelde openlijk in mijn bijzijn over de vernielde steden in de heimat en de daaraan verbonden gevolgen voor de bevolking. Om zijn afkeer tegenover mij te bevestigen voegde hij er aan toe dat als het van hem afhing hij alle jonge mannen, daarbij in mijn richting kijkend, zou laten oppakken en naar Duitsland voeren om het puin te ruimen. Hij kon het niet nalaten zijn misprijzen tegenover mij te laten blijken bij elke gelegenheid die zich voordeed. Gelukkig had ik met die hartevreter weinig contact en liep hem niet voor de voeten.

Het leven in en rond Ploëmeur

Op mijn vele wandelingen in de omgeving van Ploëmeur leerde ik het mooie maar armoedig, golvend landschap kennen. Overal waar men ging zag men uit de grauwgrijze natuursteen gehouwen gedenksteden, kruisen, kapelletjes en kalvaries. Ook de grote en kleine kerken met de open klokketorens waren in natuursteen opgetrokken en met veel ornamenten versierd.

De hoeven daarentegen waren zeer primitief met kleine vensters, de daken in riet en soms met kleine planten begroeid. Ook binnen was er geen comfort, geen stenen vloeren maar steeds aangestampte oneffen lemen bodems. De

open haard in de woonruimte diende voor verwarming en koken. Het water moest uit diepe rond gemetselde putten worden opgehaald. Op zo'n put bevonden zich twee rechtopstaande stenen uit één stuk, tussen 80 en 100 cm hoog, met daarop een horizontale steen. Een houten as met zwengel diende om de lange ketting met houten emmer op en neer te draaien. Eens de volle emmer boven moest je met de ene hand de zwengel vast houden en met de andere hand de emmer op de rand van de put trekken. Het is mij een paar maal overkomen dat de emmer mij uit de handen gleed en naar beneden viel in de put waarbij de zwengel zodanig draaide dat de bovenbouw van de waterput trilde alsof hij ging uiteenspatten.

Na enkele maanden verblijf in Ploëmeur had ik reeds enkele mensen uit het dorp leren kennen, vooral uit onze eigen straat. Wat vooral opviel was de Bretoense klederdracht, meestal zwart, vooral bij de oudere vrouwen, met witte kant en rechtopstaande vleugels als hoofddekseel. Men vertelde mij dat deze van dorp tot dorp een verschillende vorm hadden zodat men daaraan alleen al kon zien van welke omgeving ze afkomstig waren.

Vooral op zondag kwamen uit de omgeving boeren en boerinnen met hun hele kroost naar de mis. Op hun hoge tweewielige karren, getrokken door een daarvoor speciaal opgetuigd paard met blinkend harnas, zaten ze in hun mooiste meestal donkere kleren. De vrouwen droegen vooral een soort witte schorten met borduurwerk of kant, behangen met gouden kettingen en juwelen en rond de hals een smal fluwelen lintje.

De mannen droegen meestal zwarte broeken, hun vesten waren dikwijls van andere kleuren en met allerlei geborduurde motieven opgesmukt. Ook de kinderen waren verrassend mooi in hun veelkleurige klederdracht.

Na de mis deed men de inkopen in de winkels rond de kerk en werd alles op de karren geladen en trok men huiswaarts.

Een echte aangename beleving was ook de processie "Le pardon" genoemd. Er werd opgestapt met paarden en te voet achter kruisbeelden op lange masten en prachtige eeuwenoude banieren met daarop geborduurde afbeeldingen van heiligen.

Bretagne was als het ware een andere wereld. Het was alsof de middeleeuwse tijd hier was blijven stilstaan. Niettegenstaande het oorlogsfront zeer nabij was, ging het leven hier zijn gewone gang.

Op een avond nodigde Charlie, de Chinese kok, mij uit om mee te gaan kaartspelen in een burgershuis aan de kerk. Daar zaten reeds een paar mannen waaronder een Duits soldaat. Charlie was een verwoed geldspeler en er werden flinke bedragen ingezet. Ik was meer toeschouwer dan medespeler. In de late avond trokken wij naar huis. De Duitse soldaat bleef. Ik had reeds opgemerkt dat hij met de vrouw die in het huis woonde goed kon opschieten. En "la vie c'est la vie", hij had er de plaats ingenomen van de in een Duits krijgsgevangenkamp verblijvende man. Later vernam ik dat dit geen alleenstaand feit was in Frankrijk. De oorlog had ook voor sommigen betere kanten.

Ondertussen bouwden de Duitsers met behulp van alle arbeidskrachten die zich aanmeldden de *Atlantikwall*. De ganse kustlijn tot ver in het achterland was één bouwterrein. Vrachtwagens reden aan en af met cement, ijzer en hout en andere bouwmaterialen. Bunkers, schietgaten, ondergrondse schuilkelders werden in de rotsachtige bodem gebouwd. Waar de rotsen geen natuurlijke bescherming boden langs de waterlijn, werd een muur in gewapend beton gebouwd van twee meter breed en twee meter hoog. Het was naar mijn oordeel een oninneembare vesting.

Men vreesde dat, wanneer hier de hel zou losbreken, de kans tot overleven ook voor de burgerbevolking zeer klein was.

De angst hiervoor liet mij niet meer los en ik besloot wanneer ik hier eens weg zou geraken, ik niet meer zou terug keren.

Na drie maanden kreeg al wie voor de Duitsers werkte 14 dagen verlof en ik zag daar dan ook hoopvol naar uit. Ik deelde deze beslissing mee aan Pol en andere bekenden.

Naar huis

Het was ondertussen begin augustus en ik had dus recht op verlof. Ik sprak er over met Lagerführer Fuchs die mij antwoordde dat hij mij dit niet kon toestaan daar hij niemand had om mij te vervangen. Ik liet niet af en bij iedere gunstige gelegenheid herhaalde ik mijn vraag met argumenten als nieuwe kledij gaan halen enz. Eens antwoordde hij mij: ik kan u niet laten gaan want ik weet dat je niet terugkomt. Ik was opnieuw verraden door iemand uit mijn omgeving maar uiteindelijk gaf hij toe en mocht ik begin september vertrekken. Ik was gelukkig maar ook bang dat men mij tot op het laatste ogenblik daar zou houden.

Opeen morgen was het zover, ik had van iedereen afscheid genomen en mocht met de Franse chauffeur mee naar Quimperlé, waar ik de trein zou nemen naar Parijs. Met pak en zak stond ik op de koer van het Lager. Fuchs deed mij teken bij hem te komen. De moed zakte mij in de schoenen en ik dacht dat hij mij opnieuw niet zou laten gaan. Doch Fuchs was vriendelijk. Hij vroeg of men in Vlaanderen nog ondergoed kon kopen zoals ik droeg. Ik antwoordde daarop bevestigend, alhoewel ik wist dat dit niet meer of toch zeer moeilijk te krijgen was. Hij vroeg mij een zestal stuks mee te brengen bij mijn terugkomst, alsook de bijpassende slips. Hij wou mij geld meegeven wat ik natuurlijk weigerde. Hij drukte er nogmaals op dat ik terug zou komen en als ik niet kwam zou hij mij laten halen.

Ondertussen was onze Franse chauffeur daar, kleine Georges en ik stapten in en weg waren wij naar Quimperlé-station. Er waren veel mensen op het perron, vooral Noordafrikanen beladen met hele pakken en dozen. Het was opnieuw een gedrum toen de volle trein uit Brest kwam aangereden. Ik wrong mij tussen de massa door en kon in een hoek van de staanplaats een plaatsje bemachtigen. Het duurde een tijd alvorens iedereen op een vaste plaats stond en ik mijn rugzak kon afnemen. Bij iedere halte kwamen er nog steeds meer passagiers bij en werd de staanplaats nog kleiner. Het was alsof je omhoog gedrukt werd, en je tussen die massa meer hing dan stond. Het leek alsof je ergens in Afrika reisde. De massa mensen hadden allemaal vracht mee, vooral etenswaren, maar ook in manden levende konijnen en kakelende kippen. Af en toe kraaide een haan, tot groot jolijt van de passagiers.

Alles leek op een uittocht uit het aards paradijs. De trein reed tergend langzaam richting Parijs, af en toe stoppend alsof hij op adem moest komen. Zoals steeds had ik plaats genomen aan een venster en liet mij daar niet verdrijven. Ik was vol aandacht voor de aan mijn ogen voorbijglidende landschappen en steden en dacht dat ik die nooit meer terug zou zien. Ondanks alles voelde ik mij bevoorrecht dat te hebben mogen zien en beleven. Eindelijk bereikten wij Parijs waar de trein zijn lading als het ware uitbraakte. Met de metro ging het vlot naar de Gare du Nord waar wij de nachttrein namen naar Brussel. Het gedrang was niet zo groot maar de zitplaatsen waren reeds uren voor het vertrek ingenomen. Men had wel meer staanplaats zodanig dat men zelfs op zijn bagage kon zitten. Na een uurtje oponthoud aan de grens bereikten wij tegen de morgen Brussel-Zuid. Met de tram reden wij naar het Noordstation waar we de trein namen naar Gent-St.-Pieters. Het was kort na

de middag toen ik de tram naar Nevele nam. Het deed vreemd na vier maand afwezigheid. Ik vond de eigen streek heel mooi. Ze leek mij schoner dan ooit tevoren.

Onderweg stapten mensen op die ik kende en een kaartje vroegen naar Vosselare-De Vos. Toen viel het mij te binnen dat het waarschijnlijk kermis was in Vosselare. Dit bleek inderdaad zo te zijn. Onverwachts stond ik voor mijn ouders, mager maar gezond, en bruin gebrand door de Bretoense zon. Mijn eerste werk was mij wassen. Er werd een zinken waskuip op het hof gezet en gevuld met water, waarin een goede schrobbeurt mij deugd deed. Jongeren van mijn leeftijd kwamen mij begroeten en schaarden zich rond de kuip en noemden mij welkom.

Op dat ogenblik maakte ik wel een paar bedenkingen. Zij waren toch ook opgeëist evenals ik, hoe konden zij hier vrank en vrij op de kermis zijn. Was mijn vlucht niet nodig geweest? Doch ik was gelukkig dat ik een ander stukje van de wereld had gezien en beleefd.

Ik begaf mij naar de paardestal en zag de lege plaats, waar Gerard ons paard had gestaan. Het stemde mij droevig, ik had een goede vriend verloren.

Het deed goed opnieuw eens in mijn eigen bed te slapen, zonder eerst de vlooiën te moeten pakken. Het 14-daags verlof was vlug voorbij en meteen ook de periode waarin ik mij vrij mocht verplaatsen.

Tijdens mijn afwezigheid waren de Duitse Feldgendarmen op bezoek geweest om navraag te doen naar mij. Ze drongen niet aan toen hen verteld werd dat ik in Frankrijk voor de Duitsers werkte.

Ik wist niet of mijn niet-terugkomst in Ploëmeur door Fuchs zou doorgegeven worden en de Feldgendarmerie opnieuw zou komen.

Tegenover ons in de toenmalige Dreef, thans Langemunt, woonde de familie Bekaert, waar de drie zonen Jozef, Albert en Gerard als opgeëisten in Duitsland waren tewerkgesteld. Aangezien daar zeker geen huiszoekingen zouden gebeuren door de Duitse politie, bracht ik daar de nachten door.

Mei 1991

Van het eens zo mooie landelijke Ploëmeur is weinig overgebleven. Het is een voorstad geworden van Lorient.

De boerderij waar ik de melk haalde is nu opgeslorpt door een groot winkelcentrum. Het Bretoense huisje waar ik woonde is een pannenkoekenhuis geworden. Het kamp is nu een woonwijk.

De oude pensionaatsgebouwen waarin het bureel was, zijn gebleven. In de toneelzaal van toen is een handel in honde- en kattevoer en tuinbenodigdheden. In Perello op de rotsen hoog boven de oceaan bestaat het café nog.

Er zijn nog steeds sporen van wat eens de Atlantikwall was, zoals al dan niet verwoeste bunkers en stukken van de betonnen muur.

Marcel MICHIELS, Vosselare

VERSLAGEN

Zaterdag 27 mei 1995, om 13.30 uur. Inrijden van de Poekebeekroute, 200 deelnemers.

Deze fietsroute is het rechtstreekse gevolg van het samenwerkingsverband dat tussen de steden en gemeenten Aalter, Deinze, Nevele, Ruiselede, Tielt en Wingene werd afgesloten met als doel tot een geïntegreerd beleid te komen inzake milieu- en landschapzorg.

Daar de gemeente Nevele over geen toeristische infrastructuur beschikt deden de initiatiefnemers, de Samenlevingsopbouw Roeselare-Tielt, beroep op onze heemkring bij het samenstellen van de brochure met de fietsroutebeschrijving.

De bewegwijzerde route die de zes vermelde gemeenten aandoet is 46 km lang en heeft het kasteel van Poeke als officiële startplaats. Bij het inrijden van de route werd ook gestart te Vinkt, Tielt, Wingene, Aalter en Poesele. Op deze plaatsen was een gids beschikbaar die de deelnemers de belangrijkste wetenswaardigheden over het dorp en het af te leggen traject vertelde terwijl een tweede gids de fietsers op sleeptouw nam door het 11.000 ha grote bekken van de Poekebeek. Te Poesele nam Willy Van Parijs, directeur van de Nevelse gemeenteschool, deze taak op zich terwijl ons bestuurslid André Bollaert de heemkundige uitleg aan de verschillende groepen voor zijn rekening nam. De brochure kost 75 fr. en is te koop in de VVV-kantoren van Aalter en Deinze en op het Nevelse gemeentehuis.

A.B.

Prijs voor geschiedenis toegekend aan leerlingen van de zesde klas.

Net als de vorige jaren heeft de heemkundige kring een bijzondere prijs toegekend aan de best gequoteerd leerling(e) in het vak geschiedenis van de zesde klas. De prijs bestaat uit het boek van ons bestuurslid Albert Martens "De Sint-Petrus- en Pauluskerk te Hansbeke (1793-1993). Bouw en inrichting" en het boek "De Sint-Sebastiaansgilde in Poeke en Lotenhulle" van ons bestuurslid Arnold Strobbe.

De prijs ging dit jaar naar:

CLAEYS Stijn (Gemeentelijke Lagereschool, Landegem)

COTTIGNIES Alice (Gemeentelijke Lagereschool, Nevele)

DE WAELE Kris (Basisschool Rietgaver, Nevele)
DOBBELAERE Bert (St.-Vincentiuschool, Landegem)
STEPPÉ Bert (St.-Hendrikscollege, Bachte-Maria-Leerne)
VAN DE WALLE Jonathan (St.-Gerolfschool, Merendree)
VERSTRAETE Jens (Gesubsidieerde Vrije Gemengde Basisschool, Hansbeke)
VERVAET Steven (Vrije Gesubsidieerde Basisschool, Lotenhulle)

Wij wensen de laureaten van harte proficiat.

C.D.G.

Zaterdag 8 en zondag 9 juli 1995. Uitreiking van bedevaartvaantjes van de heilige Donatus in de kerk van Poesele.

Tijdens het weekend van 8 en 9 juli 1995 werden op initiatief van de heemkundige kring het Land van Nevele bedevaartvaantjes verspreid van de heilige Donatus, patroon tegen donder, bliksem en andere schadelijke natuurelementen. De uitreiking had plaats tijdens de offergang van de misvieringen in de Poeselse parochiekerk. Tijdens de zaterdagmis werden 60 vaantjes uitgereikt, tijdens de zondagsmis 40. De totale oplage bedroeg 160 exemplaren. Het vaantje (180 mm x 275 mm) in lichtbeige karton werd samengesteld door André Bollaert en herinnert eraan dat 50 jaar geleden de eerste Donatusprocessie door de straten van Poesele trok.

A.B.

Voorzitter

Jan LUYSSAERT
Veldestraat 26
9850 MERENDREE

Ondervoorzitter

Arnold STROBBE
Lokouter 12
9880 LOTENHULLE

Secretaris en bibliothecaris

Lieven DE RUYCK
Heiste 45
9850 LANDEGEM

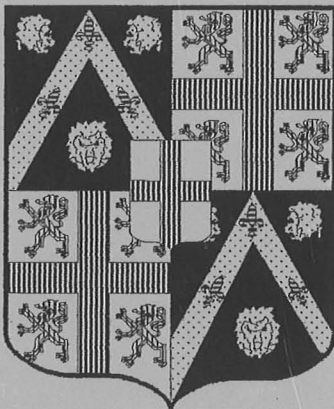
Penningmeester

André BOLLAERT
Beentjesstraat 24
9850 POESELE

Bestuursleden

Irène BUYSSE, Knokstraat 12, 9880 Poeke
Wim DE CLERCQ, Rostraat 12, 9850 Hansbeke
Stefaan DE GROOTE, Peperstraat 7, 9800 Bachte-Maria-Leerne
Yvonne DE KEERE, Kalkhofstraat 7, 9800 Deinze
Daniël D'HOOGHE, Langemunt 58, 9850 Nevele
Véronique LAMBERT, Beentjesstraat 28B, 9850 Poesele
Albert MARTENS, Spinmolenplein 263, 9000 Gent
Marcel MICHIELS, Langemunt 104, 9850 Vosselare
Eddy VERSTRAETE, Brugstraat 61/6, 9880 Aalter

HEEMKUNDIGE KRING

“HET LAND VAN NEVELE”